

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

donderdag 25 oktober 2012

MEDITATIE

Niet sterven, maar leven

Bovenstaande tekst uit Psalm 118 schreef Maarten Luther met grote letters op de muren van zijn werk-kamer. Ook duidt hij deze psalm aan als 'Het liedje der heiligen'.

De dichter van deze psalm zag zich omringd van vijanden. Als een boze bijenzwerm gonsden ze om hem heen. Onophoudelijk hebben ze geprobeerd hem met hun angels te steken en te doden. De dichter heeft in die grote nood niet anders gedacht dan, het wordt sterven. Hij heeft de dood werkelijk in de ogen gezien. Als de Heere in ons leven gaat werken blijven ook wij niet vreemd van de strijd. Want de duivel laat zijn prooi nooit zomaar los. Hij is een mensensmoorder van de beginne. De vorst der duisternis vecht wat af met Gods kinderen, want hij wil hen

**Ik zal niet sterven, maar leven;
en ik zal de werken des Heeren
vertellen.**

Psalm 118:1

uit de hand van Christus rukken. Hij wil de Koning van de kerk treffen in Zijn onderdanen. Maar Gods kerk heeft een Koning, Die hen verlost uit alle geweld van de duivel. Want Satan is een overwonnen vijand. Zijn kop is vermorzeld. In de wedergeboorte wordt de heerschappij over het mensenhart hem ontnomen. Daarom kan Satan een mens, die door de Geest van Christus is levend gemaakt, wel in de banden brengen, maar nooit in de banden houden want de Heere staat voor Zijn eigen werk in. Hij hoort het gebed van allen die uit de benauwdheid tot Hem roepen. De Heere heeft de dichter van Psalm 118 niet beschaamd. Hij heeft kracht ontvangen om al zijn vijanden te verslaan. Een diepe verwondering vervult zijn ziel als hij terugdenkt aan de overwinning die God hem geschonken heeft. Daarom zegt hij: 'ik zal niet sterven maar leven'.

Hoe kan nu een vloekwaardig zondaar, die in Adam een verbond heeft gemaakt met de dood, ooit deze woorden op de lippen nemen? O, er ligt een geheim in deze Psalm. Het is het geheim van Christus' kruisverdienste. Want Psalm 118 is door de Zaligmaker immers op Zichzelf betrokken. De bouwlieden van Israël, Farizeërs en Schriftgeleerden hebben Hem in ongeloof en vijandschap als een verachte afgekeurde hoeksteen weggeworpen. Maar Christus is de

Steen Die God genomen heeft om te dienen als fundament van de zaligheid.

Hij is het, Die in nooit te peilen volmaakte zondaarsliefde, Zich voor helwaardigen in de dood begeben heeft. Maar het graf en de dood konden Hem niet vasthouden, want Hij heeft door Zijn offer het leven verworven. En dat leven deelt Hij uit aan al de Zijnen. Daarom zegt deze dichter: 'Ik zal niet sterven maar leven'. Als we uit de Levensvorst mogen bediend worden dan strekt het geloof zich naar Christus uit.

Want het geloof kent maar één middelpunt, namelijk Jezus Christus en Die gekruisigd.

Het ware geloof vlucht met alle zonden en schuld tot Hem.

Het oprechte geloof begeert met de bloedvloeiende vrouw de zoom van Jezus' kleeft aan te raken. Het aanraken van Christus door het geloof, in welke trap of maat ook, stelt onze ziel altijd in de ruimte. Dan wordt deze belijdenis van de genadige verlossing gehoord: 'Ik zal niet sterven maar leven en ik zal de werken des Heeren vertellen'. De Heere heeft als het ware het leven niet aan de dichter gegeven om erover te zwijgen. In tegendeel, hij begeert God groot te maken over de ontvangen verlossing. Zijn werken vertellen. Het gaat hem niet om zichzelf, maar het gaat hem om de eer des Heeren. De Heere maakt door Zijn vernieuwende genade mensen die bij ogenblikken in diepe ootmoed en verwondering, goed en groot van God gaan spreken. En dat goed spreken van de Heere gebeurt altijd allereerst tegenover de Heere Zelf en vervolgens tegenover de naaste. Dan spreekt de begenadigde zondaar allereerst over Gods grote werken in Christus. De Heere Jezus is immers de hoeksteen van de kerk der eeuwen. De zaligheid is alleen in Hem. Daarom spreekt deze dichter van Jezus' vernedering en verhoging. Maar Gods werken zijn ook de werken van de Geest van Christus in het zondaarshart.

Laten toch allen die de Heere kinderlijk en ootmoedig hebben leren vre-

Inhoud

- 1 Niet sterven, maar leven
- 2 Enkele gedachten rondom de prediking (5)
- 3 Een psalm, een lied: Psalm 124 (42)
- 4 Wat heeft Luther eigenlijk ontdekt?
- 5 Even maar...
- 6 Portretten van Maarten Luther
- 8 Toenadering tot Rome
- 10 De bekering van Calvijn
- 11 Sabbat of zondag? (3)
- 12 Gedichten van 'meester Droogers'
- 12 Kerknieuws
- 14 Berichten
- 15 Kerkdiensten

91e jaargang

Nr. 4

zen niet zwijgen over de werken des Heeren in hun leven. Ja, zegt iemand: 'Maar ik ben niet zo vrijmoedig'. Dan moet u de Heere veel vragen om de Geest van de vrijmoedigheid want de Heere is het zo waard dat u Hem prijst op de plaats waar Hij u heeft gesteld. Laat de gemeente Gods veel overdenken het woord waarmee de Heere Luther zo dikwijls heeft bemoedigd, zodat hij het zelfs schreef op de muren van zijn werkkamer. 'Ik zal niet sterven maar leven en ik zal de werken des Heeren vertellen'.

Zeker, we weten dat het vertellen van Gods werken hier op de aarde ook

bij de allerheiligsten nog zeer onvolkomen en met veel gebrek en zonde is bezet. Dat stemt als het goed is tot droefheid. Maar toch, wie hier op aarde nooit iets van dit loflied geleerd heeft, zal het in de hemel nooit zingen. En wie hier de eerste tonen heeft aangeheven, zal straks de Heere volmaakt grootmaken. Want dit woord ontvangt zijn volle vervulling in de eeuwigheid: 'Ik zal niet sterven maar leven en ik zal de werken des Heeren vertellen'.

Benthuizen, ds. A.B. van der Heiden

Het is goed wanneer we veel met het Woord bezig zijn, veel bidden en serieus bij de geestelijke dingen leven. Maar zijn we dan bekeerd? Nodig is dat we onze zonde en ellende bij het licht van Gods Geest hartelijk en grondig leren kennen. En dat we door genade bevindelijke geloofskennis mogen ontvangen van de weg der verlossing in Christus.

In de prediking moeten concrete zonden aangewezen en afgewezen worden. En er mag en moet steeds zijn de heenwijzing naar Christus. Ook zal voortdurend benadrukt worden het grote belang van de getrouwe omgang met het Woord.

En vervolgens is het zeer nodig dat het tot de persoonlijke toepassing komt. Dat is het werk van de Heilige Geest Die daartoe het Woord gebruikt. Dan komt er diepgang. Want in de weg der bekering is er juist de inleving van de doodstaat, van de breuk die wij door de zonde hebben geslagen. Dat in te leven, wekt droefheid naar God over de zonde die een onberouwelijke bekering tot de zaligheid werkt. In een getrouwe prediking zal de oproep tot bekering en geloof klinken. Maar ook zal aan de orde komen de onmogelijkheid van onze kant tot bekering. En de onmogelijkheid van ons uit om te komen tot en het aannemen van Christus. Dan wordt het wonder juist zo groot wanneer Hij Zich vanuit het Woord gaat openbaren. De oprechten weten van worstelingen aan de troon der genade. En van geholpen worden. Het is een verkeerd geloofsoptimisme buiten zulke oprechte geloofservaringen toch te denken of te zeggen dat men er wel bij kan horen.

Ootmoed en afhankelijkheid

Deze noties zijn wezenlijk voor het begin van het geestelijke leven. Maar ook in de voortgaande weg. We vin-

5

Enkele gedachten rondom de prediking

Prediking in diepte van onze armoede

Veel jongeren maken in hun omgeving kennis met een eigentijds geloof. Jongeren en ook ouderen die vrijmoedig van hun geloof spreken. Helaas is het nogal eens zo dat dit samengaat met een levensopenbaring die niet zoveel respect afdwingt. Ook jongeren merken wel op dat bij sommigen er erg veel bij door kan. De breuk met de wereld van zonde in sport en diverse soorten muziek is er soms niet of niet erg diep. De heiligheid van God en Zijn dienst is niet zo merkbaar. De ernst en de strijd zijn niet kenmerkend aanwezig.

Jongeren voelen vaak wel aan dat dit niet echt naar Gods Woord is, de gereformeerde Belijdenis en de leer der vaderen. Je moet het afwijzen; je durft je ziel er niet aan toe te vertrouwen. Maar wie ben jezelf? Inderdaad past bescheidenheid. Maar meegaan met een verkeerde geestelijke stroming moet je zeker niet doen. Dat is zielsgevaarlijk. De Heere Jezus waarschuwde ook voor valse christussen en voor mensen die zeggen hier is het en daar is het.

Gods genadewerk onmisbaar

Gewoon de schriftuurlijk-bevindelijke lijn volgen, geeft hartelijke verbondenheid aan de gemeente. Maar doet ook eerlijk bang zijn voor geloofsoptimisten in of omtrent de gemeente.

Wat bedoel ik met geloofsoptimisten? Die benadrukken bijvoorbeeld heel persoonlijk en sterk de lijn doop - belijdenis - avondmaal. Is die lijn er dan niet? Zeer zeker wel. Dat stelt belijdenis doen ook onder zulk een hoge ernst. Dat moet ons eerlijk maken omtrent onze ziel.

Belijdenisdoen geeft een kerkelijk recht tot het Heilig Avondmaal. Maar er is meer nodig. Er is een goddelijk recht nodig. Daartoe is het wonderwerk van Gods Geest onmisbaar. Het avondmaalsformulier noemt het noodzakelijk zelfonderzoek. Het werk der wedergeboorte is geen gewone, bijna algemene zaak. Het is een goddelijk wonder.

Psalm 124

'Tenware de HEERE, Die bij ons geweest is'
Psalm 124:1b

den dat in onze catechismus. Op de vraag "Waarom laat ons dan God also scherp de tien geboden prediken?" luidt antwoord 115: "Eerstelijk opdat wij ons leven lang onze zondige aard hoe langer hoe meer leren kennen en des te begeriger zijn om de vergeving der zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken. Daarna opdat wij zonder ophouden ons benaarsstigen en God bidden om de genade des Heiligen Geestes".

Deze grondtoon bewaart voor gearriveerdheid en juichende christenen die het al hebben. Het gaat in de catechismus niet over mensen die steeds opgewekt in hun geloof roemen en niet of nauwelijks van strijd weten. Integendeel. Hier zijn geloofsafhankelijkheid en ootmoed aan het woord. Een 'levenlang hoe langer hoe meer onze zondige aard leren kennen'. En van daaruit: 'begerig zijn'... 'zoeken'... 'zonder ophouden ons benaarsstigen'... 'bidden'.

Deze tekening van het leven met de Heere vinden we heel de Bijbel door. "Op deze zal Ik zien, op de arme en verslagene van geest en die voor Mijn Woord beeft" (Jes.66:2). "Ik woon in de hoogte en in het heilige en bij dien die van een verbrijzelde en nederige geest is, opdat Ik levend make de geest der nederigen en opdat Ik levend make het hart der verbrijzelden" (Jes.57:15). Dit geloofsleven in ootmoed en afhankelijkheid (van Zijn levend maken) vinden we, om niet meer te noemen, ook beschreven in Psalm 119.

De prediking van de wet is nodig om die vernedering en verbrijzeling te werken. Zo werkt de Heilige Geest overtuigend. En dat steeds weer. Want niet alles wordt in een keer geleerd. Er is voortgaande oefening nodig. Steeds weer in deze weg. Opdat een arme en ellendige (de goederen van) Christus op de rechte waarde zal leren schatten.

Treffend is ook dat zo de lieflijke algemene evangeliënodiging deze verslagen zondaar vervrijmoedigt (onder de toepassing van de Heilige Geest). En steeds gaat het vanuit de duisternis naar het licht. Wij zijn duisternis; dat moeten we elke keer weer inleven. Hij is het Licht. Dat maakt het wonder zo groot: in de dikste duisternis maakt (het) Licht alles zo anders. Immers: "nooddriftigen zal Hij verschonen".

(wordt vervolgd)

Krimpen aan den IJssel, ds. P. Mulder

David heeft deze Psalm gedicht nadat de Heere hem gered had van zijn vijanden. God was voor Hem geweest een Helper in nood. In dit lied Hammaaloth worden zijn woorden ook gelegd in de mond van de pelgrims naar Jeruzalem. David begeerde anderen te vertroosten met de vertroosting waarmee hijzelf vertroost werd. Het is tot vandaag een Psalm waaruit Gods kinderen moed mogen putten.

Tweemaal gebruikt de dichter de uitdrukking 'Tenware de HEERE, Die bij ons geweest is'. Daar ligt voor Hem de zaak. Hij heeft Gods aanwezigheid kennelijk mogen ervaren. En dat was 'toen, toen en toen'. Drie keer legt hij daar de nadruk op. Het was iedere keer erop of eronder. Maar Gods aanwezigheid heeft Hem bewaard. En zo God voor ons is, wie kan dan tegen ons zijn? Is het u daar ook om te doen? Zonder Gods tegenwoordigheid durfde Mozes niet op te trekken.

De toorn van deze vijanden wordt vergeleken bij verschillende beelden. Hun toorn ontbrandde, zoals een verterend vuur dat plotseling ontsteekt. Niets is zo gevaarlijk als een verterend vuur. De vijanden van Gods volk gaan tekeer als een meeslepende rivier, die in zijn vaart alles meesleept en naar de diepte sleurt. David vergelijkt degenen die op hem azen ook met roofdieren die niet meer loslaten als ze hun tanden eenmaal ergens in gezet hebben. Hun listigheid vergelijkt hij ook met een heimelijke strik der vogelvangsters. Kortom, het mag wel een wonder heten als men van zulke mensen ontkomt. En David mocht ontkomen! De HEERE was bij hem, anders was er niets van hem overgebleven. Laat Israël het dan toch van de HEERE verwachten.

David belijdt: 'Onze hulp is in den naam des HEEREN, Die hemel en aarde gemaakt heeft'. De Naam des HEEREN heeft hier betrekking op Zijn Persoon. De Naam HEERE heeft een rijke betekenis. Hij is de Onveranderlijke Verbondsghova. In Zijn Naam ligt opgesloten: 'Ik ben er'. Met Hem kon Mozes naar Farao. Met Hem kan Gods volk door een sterke bende dringen. David heeft ervaren dat de HEERE voor Zijn volk handelt in overeenstemming met deze dierbare Naam.

Met die woorden mogen Gods knechten iedere kerkdienst beginnen. Wat krijgen die woorden ook voor hen een grote waarde. Hoeveel strijd er inwendig of uitwendig kan zijn, de HEERE is erbij tegenwoordig en staat voor Zijn zaak in.

David zegt: '...zegge nu Israël'. We kunnen de Psalm met David zingen. We kunnen de belijdenis van David naspreken. We kunnen ons op de ervaringen van David beroepen. Maar ten diepste gaat het erom hoe onze verhouding is ten opzichte van Davids God. Is Hij uw HEERE?

Nunspeet, ds. A. Schot

Wat heeft Luther eigenlijk ontdekt?

Sedert jaren is het gewoonte, op 31 oktober de kerkhervorming te herdenken. Als kinderen leerden wij het reeds: op die dag sloeg Maarten Luther zijn 95 stellingen, voornamelijk handelend over de aflaathandel, aan de deur van de Slotkerk van Wittenberg.

Men heeft het weleens zo voorgesteld, alsof Luther met het aanslaan van zijn stellingen de kerkhervorming op gang heeft willen brengen in Europa. Dat is onjuist. Het was slechts Luthers bedoeling, een academisch dispuut op gang te brengen over de waarde van de aflaten. Dat de 95 stellingen als een storm door Duitsland vlogen heeft Luther zelf uitermate verwonderd. Hij matigde zo zichzelf het hervormer-zijn niet aan; hij werd het door God gemaakt.

Niettemin: de diepste wortels van de hervorming liggen *niet* in de gebeurtenis van 31 oktober 1517. Willen wij de historische wortels opsporen van de kerkhervorming, dan moeten wij terug naar een gebeurtenis die zich jaren eerder - wellicht tussen 1513 en 1515 - voltrok in Luthers hárt. Toen, op een avond ergens in een van die jaren, heeft Luther een *ontdekking* mogen doen. Niet dat hij de Bijbel toen zou hebben ontdekt. Ook dat is weer zo'n misverstand, dat telken jare

rond de herdenking der hervorming opduikt, als zou Luther plotseling in een bibliotheek, dik onder het stof, een hem onbekend boek hebben aangetroffen, dat bij nader onderzoek de Bijbel bleek te zijn. Ook dit is onjuist: de Bijbel was in de Middeleeuwen en ook aan Luther niet onbekend. Rond 1500 was de Vulgata, de Latijnse Bijbel, reeds zo'n honderd maal herdrukt.

Wat heeft Luther *dán* ontdekt? Hij heeft door het licht van Gods Heilige Geest, *in* de Schrift een ontdekking mogen doen, die hem de Schriften deed verstaan op zulk een wijze, als zij in duizend jaar door niemand meer was verstaan! Aan elke ontdekking gaat meestal een tijd van zoeken vooraf. Nu, zo was het ook bij Luther. Ontwaakt was zijn consciëntie, verschrikt zijn ziel, benauwd zijn hart door de geweldige last van zijn schuld en zonden. Sedert dat ogenblik in 1505, toen de bliksem naast hem insloeg op dat bospad bij het Saksische Stotternheim, heeft hij in feite rust noch vrede meer gekend. "Hoe krijg ik een genadige God?", ziedaar de zielenvraag die Luther bijna tien jaar bezette. Alles had hij ervoor over om op die vraag antwoord te krijgen. Hij vastte, bad, kroop, kermde voor God; eenentwintig heiligen koos hij zich,

drie voor elke dag; eenmaal biechtte hij zes uur aan een stuk. Niets baatte; het was hem, als zonk hij dieper en dieper weg, als kwam hij dichter bij de hel dan bij de hemel. Intussen had de generaal-vicaris van Luthers kloosterorde, Von Staupitz, aan de hem zo sympathieke jonge Maarten opgedragen aan de Wittenbergse universiteit lessen te gaan geven in de Bijbelse exegese. Zo kwam Luther ook tot een nauwgezet onderzoek van de Romeinenbrief, die brief, die eerder in de kerkgeschiedenis voor Augustinus en later voor Kohlbrugge tot zoveel zegen is geweest. Het was Romeinen 1:17 waarmee Luther vastliep: "Want de rechtvaardigheid Gods wordt in hetzelfde geopenbaard". O, hoe vreesde Luther *dát* woord: de *rechtvaardigheid Gods!* Reeds als kind had hij van die eisende, van die betaling vorderende gerechtigheid van God diepe indrukken gehad, en die indrukken waren niet over gegaan. God wil, dat aan Zijn gerechtigheid genoeg geschiede! Ieder, die in zijn leven met het récht Gods te doen kreeg, zal iets van de bange zielennoed van Luther verstaan, dunkt mij.

Maar, zo was Luthers vraag, hoe kan nu toch de apostel Paulus schrijven, dat de rechtvaardigheid van God in *hetzelfde*, dat wil zeggen in het *Evangelie* geopenbaard wordt? Dit was maar niet een exegetische vraag, dit was voor Luther een zielenvraag geworden. Als daar gestaan had, dat Gods *liefde* in het Evangelie werd geopenbaard, hij had het verstaan. Had er gestaan, dat Gods gerechtigheid in de *Wet* geopenbaard wordt, hij had het kunnen billijken. Maar rechtvaardigheid en Evangelie waren voor Luther zaken die elkaar uitsluiten zoals water en vuur. Hij kwam er niet uit, met zijn verstand niet en met zijn hart niet. "Ik stond maar, en klopte, of er niet iemand was om open te doen en er was niemand die opendeed..."

Totdat hem op die onvergetelijke avond het hemelse licht opging in zijn kleine torenkamer van het klooster van Wittenberg. Luther schrijft er zelf zo aangrijpend over in de voorrede op zijn geschriften, een jaar voor zijn dood. Hij weet het zich nog zo goed te herinneren, al is het meer dan dertig jaar geleden: "Ik hield niet op te bonzen tegen dat woord van Paulus: de rechtvaardige zal door zijn geloof leven. En ineens zag ik het: wij leven, wij *léven*, niet door ons doen maar door Gods schenkende gerechtigheid in Christus. Toen werd die tekst van

Paulus mij tot een porta paradisi, tot de deur van het paradijs” (geciteerd naar W. J. Kooiman, *Luther - zijn weg en werk*).

Daar ging Luther de Zon der gerechtigheid op: de rechtvaardigheid Gods, ja, in het *Evangelie* geopenbaard! Niet die gerechtigheid die God van ons eist, die onze betaling en onze dood vordert, maar die gerechtigheid die God in Christus openbaarde toen Hij betalen moest wat Hij niet geroofd had en wedergeven wat Hij niet schuldig was. Zo heeft Christus Zijn

volk een gerechtigheid verworven die in het Evangelie wordt geopenbaard en dat niet alleen, maar die Gods kinderen ook wordt toegepast op Gods tijd. Zie, dit heeft Luther ontdekt. Dit gaf zijn geschriften die ontzagwekkende kracht. Dit was zielenvoedsel voor hongerigen. Verstaan wij ook iets van dat geheim?

Voor duizenden is het geen geheim. Gods recht is in Christus vervuld, en dat moeten wij geloven, zeggen zij. Zij kennen de bange zielenangsten niet van een mens die worstelt om verzoe-

ning; het kirren van een duif en het piepen van een zwaluw om een Borg is hun vreemd. Maar wij zullen ons wel niet vergissen als wij zeggen dat Luther nooit zijn stellingen zou hebben aangeslagen, als de Heere hem niet eerst de woorden van Romeinen 1:17 als prikkelen en nagelen had ingeslagen in het hart. En juist om die bange zielsworstelingen en om die gezegende geloofsontdekking is Luther Gods kinderen in alle latere eeuwen lief gebleven.

Capelle a/d IJssel, ds. A. Moerkerken

Even maar...

Varken

Het was in de donkere middeleeuwen. Donker, omdat het licht van het Woord en het licht van Gods vrije genade in Christus zo verduisterd was. Donker omdat de gemeente zo onkundig was en de bovenlaag van de kerk van Rome zich verrijkte. Toch wilde men de gemeente onderwijs geven. Weliswaar met een gesloten Bijbel. Thema's waren onder andere huwelijksrouw en *de vergankelijkheid van het leven*. Dit laatste onderwerp naar aanleiding van het boek Prediker: 'Ijdelheid der ijdelheden, het is al ijdelheid', wilde men de goegemeente ook inscherpen. Maar de weg der verlossing werd niet duidelijk gemaakt. De mensen konden veelal niet lezen. En als ze al konden lezen, was de Heilige Schrift niet beschikbaar, zeker niet in de volkstaal. Men moest de zegen van de Reforma-

tie, de eenvoudige prediking pijnlijk missen. Daarom maakte men van andere middelen gebruik. Tot lering en vermaak. Zo ook bijvoorbeeld zelfs van toneelstukken, die gespeeld werden voor in de kerk of op het kerkplein. Het onderwijs door dit soort voorstellingen was vaak primitief en plastisch. Het ging er zelfs soms ruig aan toe. Een bekend toneelstuk uit die tijd was het volgende: 'Een als satan herkenbaar figuur zit op een varken. Hij heeft een stok in zijn hand. Aan het uiterste van die stok hangt een geurende warme worst, vlak voor de snuit van het varken. Wat doet dat slome dier? Lopen natuurlijk, lopen. Het dier loopt met z'n korte poten wat hij kan, de dikke kop vooruit, de snuit omhoog. Het ruikt voortdurend de geur van die warme worst. Het ziet... het begeert... het denkt aan niets anders dan aan de heerlijke worst, die zo heel dichtbij schijnt te zijn. Door steeds harder te lopen wil het dat begeerlijke te pakken krijgen. Terwijl de afstand tussen zijn snuit en de worst hetzelfde blijft. Zijn rennen is totaal tevergeefs.'

Het toneelstuk was tot groot volksvermaak op het kerkplein. 'Moet je dat stomme dier zien lopen. Het loopt tot het niet meer kan. Tot het er dood bij neervalt. Zonder iets van het zo begeerlijke geproefd te hebben.'

De mensen in de Middeleeuwen die in satan geloofden hebben er smakelijk om gelachen. De satan die wij voor een middeleeuws sprookjesfiguur houden? Misschien hebben veel toeschouwers de echte boodschap van het toneelstuk niet verstaan. Ze beseften mogelijk niet dat er ondanks alle dwaasheid tóch een ernstige boodschap in lag. Wij, nuchtere ontwikkelde westerlingen van de 21ste eeuw, glimlachen er misschien nog om. We denken: Toen was men niet wijzer. Wie is er nu zo dwaas als dat varken om achter schijn en bedrog aan te rennen? En dan ten slotte dood neer te vallen. Zo iets doen wij mensen toch niet! Of... zit er misschien toch een kern van waarheid in? Hoe is het in ons leven? Ook wij kunnen ons dood rennen achter het totaal onbereikbare aan. Worden ook wij niet voortdurend beziggehouden? Speelt satan ook nu niet intens in op onze begeerten? Voor 'de begeerlijkheid des vleses, begeerlijkheid der ogen en de grootsheid des levens' waarschuwde Johannes al in zijn eerste brief. En wat doen we? Rennen maar... Rusteloos erachteraan hijgen... Totdat we er dood bij neervallen. Dan is onze genadetijd, de kostbare voorbereidingstijd voor de naderende eeuwigheid, voorbij.

v. A.

Portretten van Maarten Luther

Weet u wat de hoogtepunten in het leven van Luther zijn geweest? Ongetwijfeld weet u er wel enkele te noemen. Een belangrijk moment was natuurlijk 31 oktober 1517 toen Luther de 95 stellingen op de Slotkapel van Wittenberg sloeg. Deze dag wordt door ons nog altijd in herinnering gehouden als de Hervormingsdag.

Maar hoe zouden de mensen van de zestiende eeuw daarover hebben gedacht? Om hierop een antwoord te vinden, moeten we een blik slaan op de portretten die van Luther zijn gemaakt. De meeste portretten zijn gemaakt door Lucas Cranach de Oudere (1472-1553), een beroemde schilder, die tevens burgemeester van Wittenberg was. Deze schilder maakte in 1520 het eerste portret van Luther omdat het Duitse volk nieuwsgierig was naar een afbeelding van zijn Reformator. Daarna volgden er nog meer portretten, meestal naar aanleiding van de hoogtepunten in zijn leven. De portretten zijn van hoge kwaliteit en zijn veelvuldig gekopieerd. Aan de hand van een viertal portretten proberen we de levensweg van Luther te volgen.

Augustijner monnik (1520)

Het eerste portret is gemaakt in 1520, toen Luther nog als Augustijner monnik gekleed ging. Op de ets van Cranach vinden we de karakteristieke gelaatstreken van Luther, zo luidt het commentaar van een kenner. De man draagt een monnikshabijt en heeft een geschoren kruin.

Dit portret wordt wel de ernstigste genoemd van alle portretten die Cranach schilderde. Luther was in deze jaren verwickeld in de strijd met de paus en met de gehele roomse geestelijkheid. De paus dreigde hem in 1520 met de ban, een jaar later volgde de bevestiging en zou ook de keizer zich tegen hem keren. Weliswaar zag het Duitse volk in hem een held, maar Luther, klein in zichzelf, wist dat de zaak Gods in het geding was. Daarvan getuigt de brief van Luther op 31 oktober 1517,

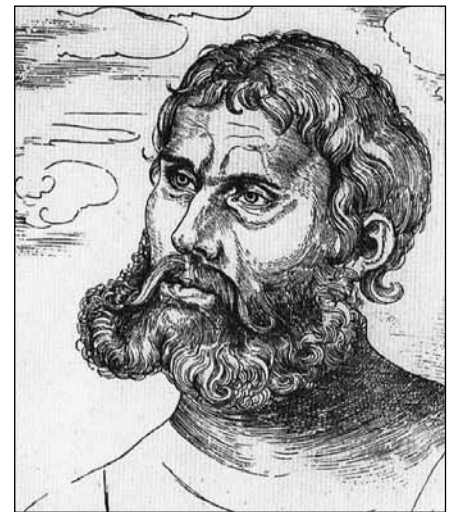
Luther als Augustijner monnik (1520)

waarin hij zich tot de aartsbisschop richtte: 'Ik wil niet klagen over het geschreeuw van de aflaatpredikers die ik niet gehoord heb, maar ik betreur het zeer dat het volk er valse conclusies uittrekt (...). Die ongelukigen denken nu, dat ze zeker zijn van het heil als ze de aflaatbrieven maar gekocht hebben en ook, dat zielen terstond uit het vagevuur ontsnappen zodra ze hun bijdrage in de geldkist werpen. Deze aflaatgenade zou verder zo krachtig zijn, dat geen zonde te groot is om erdoor vergeven te worden (...). Door deze aflaten zou de mens vrij zijn van alle straf en schuld. O lieve God, zo worden zielen onder uw zorg, goede Vader, opgevoed, tot de dood (...). Daarom kon ik er ook niet langer over zwijgen, want geen mens wordt door enig geschenk van zijn bisschop zeker van zijn heil (...), nee: de apostel beveelt ons om altijd met vreze en beven onze zaligheid uit te werken. Zelfs de rechtvaardige zal nauwelijks zalig worden. Zo smal is de weg die ten leven leidt dat de Heere door de profeten Amos en Zacharia hen die behouden worden vergelijkt met stukken brandhout die uit een vuur gerukt zijn. Overal verkondigt de Heere dat het behoud geen gemakkelijke zaak is. Hoe kunnen ze dan het volk een valse zekerheid zonder vrees en beven voorspiegelen met valse aflaatverhalen en beloften (...).'

Junker Jörg (1521)

Op deze ets zien we Luther vermomd als 'Junker Jörg'. "De man wendt zijn gezicht naar links en zijn blik is gericht in de verte. De gelaatstreken van de man zijn gedetailleerd vastgelegd. Hij draagt een eenvoudige mantel."

De tekening is gemaakt toen Luther op de Wartburg verbleef, in 1521, op de vlucht voor de keizer die de rijksban over hem had uitgesproken. Keizer Karel V verklaarde hem vogelvrij omdat hij op de Rijksdag van Worms niet wilde herroepen wat hij geschreven had. Vanaf dat moment was Luther zijn leven niet meer zeker. De vrome keurvorst Frederik de Wijze heeft ervoor gezorgd dat Luther in veiligheid werd gebracht. Daags na de Rijksdag werd Luther onderweg 'overvallen' en naar de Wartburg gebracht. Hij verbleef er bijna een jaar, verkleed als ridder onder de naam Junker Jörg. Het Duitse volk wilde na verloop van enige tijd weten wat er met Luther was gebeurd en of hij nog in leven was. In december 1521 bezocht Cranach hem op de Wartburg en maakte deze tekening. Het portret werd populair, er werden zelfs houtsneden van gemaakt.

Luther als Junker Jörg (1521)

De tijd op Wartburg werd een hoogtepunt voor de Reformatie om nog een andere reden. Luther gebruikte al zijn tijd en krachten voor de vertaling van het Nieuwe Testament in het Duits. Hij was er diep van doordrongen dat het volk een Bijbel nodig had in de eigen taal. Dan zou de Reformatie pas goed kunnen wortel schieten. De vertaling was binnen tien weken klaar en verscheen een jaar later, in september 1522. Het werd daarom het September Testament genoemd. Het is de rijkste schat die Luther ooit aan zijn

volk had kunnen geven. De invloed van de Lutherbijbel op de Duitse taal is enorm geweest. Maar meer nog dan een taalmonument, is deze Bijbel een geloofsmonument geweest.

Het huwelijk (1525)

Met meer dan gewone toewijding zal Lucas Cranach een huwelijksportret van Luther en Katharina van Bora hebben gemaakt. Toen Katharina het klooster ontvluchtte, vond zij immers onderdak bij deze beroemde schilder. Ook van dit huwelijksportret werden vele reproducties gemaakt. Duitsland wilde graag weten wie toch de vrouw was, die aan de zijde van de 41-jarige Reformator zou gaan staan. Het portret bestaat uit twee panelen. "Luther is als geleerde geschilderd. Katharina straalt kracht en energie uit, terwijl zij de toeschouwer recht aankijkt. Bij beide portretten valt de donkere en eenvoudige kleding op."

Het huwelijk is zondermeer ook voor Luther een hoogtepunt geworden. Hij heeft er vele lovende woorden over gesproken, zoals: "Er is geen band op aarde zo lief, noch een scheiding zo bitter, als die welke voorkomt uit een goed huwelijk." Katharina van Bora (1499-1552) woonde vanaf haar derde jaar in het klooster Nimbschen. Toen de leer van Luther bekend werd, wilden de nonnen het klooster verlaten. Onder aanmoediging van Luther werden alle 15 nonnen uit het klooster ontvoerd: de vishandelaar nam de nonnen in lege haringtonnen uit het klooster mee. Vervolgens hielp Luther hen om een echtgenoot te vinden. Binnen twee jaar waren de nonnen voorzien, behalve één - Katharina. Op aandringen van zijn vader besloot Luther met de overgebleven Kätthe te trouwen. Voor zijn huwelijk kreeg hij van de keurvorst het 'zwarte klooster' tot geschenk. Daar zouden ze hun verdere leven blijven wonen. Kätthe kreeg de het beheer over de financiën, maar zorgde ook voor de moestuin, de boomgaard, de visvijver en de dieren. Luther noemde haar de

Portret vervaardigd na huwelijk (1525)

"morgenster van Wittenberg" omdat ze elke morgen om vier uur opstond. Het gezinsleven van Luther werd een model voor de Duitse protestantse families gedurende meerdere eeuwen. Na de dood van Luther in 1546 overleefde Kätthe haar man nog zes jaar. Ze stierf met de woorden: „Mijn hart, mijn hart, het wil niet meer kloppen. O Heere, ik kom.”

Luthers laatste jaren (1538-46)

In 1539 maakte Cranach het laatste portret van Luther. "De man wendt zich naar rechts en richt zijn blik in de verte. Hij heeft witgrijs krullend haar. In het gelaat van de man zijn ouderdomstrekken zichtbaar. Hij draagt een zwart geleerdengewaad. In zijn handen houdt hij een boek vast."

Het laatste portret van Luther (1539)

Het schilderij is gemaakt in een tijd dat men vreesde voor zijn leven. Het ging al langere tijd niet goed met Luther. Het proces van verzwakking was al begonnen bij een ernstige ziekte in 1527. Volgens de bronnen leed hij aan "steen" (mogelijk nierstenen), artritis, hartproblemen en altijd aanwezige spijsverteringsstoornissen. De voortgang van de Reformatie werd belemmerd door opstanden en oorlogen. De Godsdienstgesprekken met Rome gingen moeizaam. Over de paus schreef Luther: "Hij verdedigt zijn tirannie met misdaden, en geeft er de voorkeur om de kerk te ruïneren." Toen de pest uitbrak in Wittenberg meende Luther dat het einde der tijden nabij was. Zijn laatste college sloot hij af met de woorden: "Ik ben zwak, ik kan niet meer."

Op 17 januari 1546 maakte Luther een laatste reis naar zijn geboortestad Eisleben om een familievete op

te lossen. De onderhandelingen eindigden succesvol. Maar Luther had de kracht niet meer om naar Wittenberg terug te keren. Hij stierf op 18 februari 1546 te Eisleben. Tot de laatste woorden op zijn sterfbed behoorden: "In Uw handen bevel ik mijn geest. Gij hebt mij verlost, Heere, Gij trouwe God." Nadat de kist met zijn stoffelijk overschot twee dagen in Eisleben opgebaard had gestaan, werd hij naar Wittenberg overgebracht. Op de 22^e februari werd Luther in de Slotkapel te Wittenberg bijgezet.

Ter afsluiting

In korte trekken zagen we enkele hoogtepunten uit het leven van Maarten Luther. Cranach heeft de herinnering eraan levend gehouden. Er waren ook dieptepunten. Achter de grote Reformator ging een man schuil die leed aan de zwakheid van zijn lichaam, maar soms ook aan zware geestelijke aanvechtingen. Zo schreef hij eens aan Melanchton: "Ik heb meer dan een week in de dood en de hel doorgebracht. Ik beef nog steeds. Ik gevoelde mij volledig door Christus verlaten. Maar door de gebeden van de heiligen [Luthers vrienden] betoonde God Zijn genade en trok mijn ziel uit deze ruisende kuil." Misschien vraagt u zich af hoe het mogelijk is dat deze geloofsheld soms zo bestreden kon zijn. Het antwoord luidt met de catechismus: "Dewijl wij van onszelf alzo zwak zijn, dat wij niet een ogenblik zouden kunnen bestaan en daartoe onze doodsvijanden, de duivel en de wereld en ons eigen vlees (die) niet ophouden ons aan te vechten." De schilderijen herinneren ons aan de moedigste momenten in Luthers leven. Laten we niet vergeten dat deze grote in Gods Koninkrijk arm bedelaar is gebleven aan de troon van de genade. Veel van Luthers liederen waren dan ook gebeden:

*Bewaar ons, Heere, bij uw Woord,
betoom des vijands roof en moord.
Hij trok ten strijde om uw Zoon
te stoten van uw hoge troon.*

*Heer' Jezus Christus, toon uw macht,
Heer' aller heren, kom met kracht.
Bescherm uw arme christenheid,
dat zij U love te allen tijd.*

*O Geest, die onze Trooster zijt,
geef dat uw volk den Heer' belijdt,
wees bij ons in de laatste nood,
leid ons ten leven uit de dood*

Gouda,

ds. G. Clements

Toenadering tot Rome

Al in de zeventiende eeuw werd op 31 oktober herdacht dat Luther zijn 95 stellingen presenteerde en daarmee een begin maakte met de hervorming van de door vele dwalingen geteisterde kerk. Zowel luthersen als gereformeerden deden aan die herdenkingen mee. Ook in Nederland was dat het geval.

Inmiddels komt het vijfde eeuwfeest van de kerkhervorming in zicht. Dat zal zeker niet onopgemerkt voorbij gaan. Daarbij is het uiteraard wel van belang hoe men oordeelt over de betekenis van de Reformatie. In hoeverre beseft men nog waar het Luther en de andere reformatoren om ging? Velen beschouwen de vroegere geschilpunten als niet meer zo relevant voor deze tijd. Wellicht is na zoveel eeuwen de kloof met Rome te overbruggen. Wat dat betreft hebben zich de laatste decennia ingrijpende verschuivingen voorgedaan. Eigenlijk leeft alleen nog in bevindelijk gereformeerde kring de oude gedachte aan Rome als de anti-christ. Daar beschouwt men met de Heidelbergse Catechismus de paapse mis nog als een vervloekte afgoderij

omdat daarmee het eenmalige offer en lijden van Christus verloochend wordt.

Velen die zich protestant of zelfs gereformeerd noemen zullen deze radicale veroordeling niet meer voor hun rekening willen nemen. Zij zien de breuk met Rome als iets betreurenswaardigs. Zo die al niet ongedaan gemaakt kan worden, is er toch alle reden om die te relativiseren en onze rooms-katholieke medechristenen de broederhand te reiken.

Vrijzinnige en seculiere kritiek

Nu is Rome in heden en verleden ook wel onder vuur genomen met argumenten die wij niet voor onze rekening willen nemen. Vrijzinnigen beschouwden zich vaak als de protestanten bij uitstek. Volgens hen ging het in de Reformatie om het recht van ieder mens om God te dienen naar de inspraak van zijn hart. Dat recht zagen zij niet alleen in de RK-Kerk met voeten getreden, maar eveneens bij de protestantse orthodoxie. Ook daar heerste leerdwang en bedreigden predikanten de vrijheid van de gelovigen. Voor vrijzinnigen lag de Verlichting,

die de menselijke rede op de troon zette, in het verlengde van de Reformatie. Luther werd geprezen omdat hij de kerk bevrijd had uit de duistere Middeleeuwen. De humanistische georiënteerde Erasmus stond bij hen nog een stukje hoger genoteerd.

Thans krijgt de RK-Kerk forse kritiek van de gesecculariseerde meerderheid. Die kerk houdt er immers een uiterst conservatieve moraal op na. De ene paus na de andere blijft abortus, voorbehoedmiddelen, homoseksualiteit en euthanasie afwijzen. Ook het celibaat en het weigeren van vrouwelijke priesters geldt als niet meer van deze tijd. Het zal duidelijk zijn dat wij in bepaalde zaken veeleer aan de kant van Rome staan, dan dat we partij kiezen voor deze critici. Veel van hun kritiek treft immers ook ons.

Wat dat betreft zijn de fronten verschoven. Tot in het midden van de vorige eeuw was er reden om beducht te zijn voor de machtspositie van de rooms-katholieken in ons land. Zonder hen kon er geen kabinet gevormd worden. Door het hoge geboortecijfer en de beperkte geloofsafval als gevolg van de verzuiling, nam het aandeel van de rooms-katholieken in de Nederlandse bevolking voortdurend toe. Het was niet denkbeeldig dat er nog eens een roomse meerderheid zou ontstaan.

Dramatische teruggang

Inmiddels heeft de ontkerstening ook in de Nederlandse RK-Kerk sterk toegeslagen. Talloze rooms-katholieke verenigingen, scholen en instellingen zijn verdwenen of hebben hun confessionele karakter volstrekt verloren. De kerkgang is dramatisch teruggelopen. In 30 jaar tijd met niet minder dan 80 procent! Mede door het celibaat is er een groot priestertekort. Veel roomsen die nog wel min of meer kerkelijk meelevend zijn, hebben lak aan de dogma's en de voorschriften van hun kerk.

Hoezeer we ook doordrongen moeten zijn van de verwerpelijkheid van de rooms-katholieke leer, toch moet gezegd worden dat Nederland van deze dramatische terugloop niet beter geworden is. Het verzet tegen de seculiere seksuele moraal en tegen allerlei verwerpelijke ontwikkelingen op medisch-ethisch terrein is daardoor duidelijk verzwakt.

Maar de grote theologische verschillen die in de tijd van de Reformatie de breuk met Rome veroorzaakten,

zijn nog steeds relevant. Het Tweede Vaticaans Concilie (1962–1965) heeft de RK-Kerk meer bij de tijd willen brengen. Dat leidde onder meer tot het besluit om voortaan in de liturgie de landstaal in plaats van het Latijn te gebruiken. Wezenlijke veranderingen in de richting van de Reformatie bleven echter uit. De veroordelingen en vervloeking van het concilie van Trente werden niet herroepen. Voordien hadden de afgekondigde dogma's inzake Maria's onbevleete ontvangenis (1854) en haar hemelvaart (1950) de kloof met de Reformatie juist vergroot.

Katholiserende tendensen

Dat tegenwoordig zoveel protestanten toenadering zoeken tot Rome wijst er dan ook op dat zij niet zoveel binding meer hebben met hetgeen destijds de inzet was van de Reformatie. Dan is het begrijpelijk dat zij, gezien ook de algemene teruggang van de kerken, de verschillen relativeren. Er is hier sprake van een ingrijpende ontwikkeling waarvoor we onze ogen niet moeten sluiten.

Komt het door de eigen onzekerheid dat men steun zoekt bij de massieve, de eeuwen trotserende kerk van Rome met haar pretentie van apostolische successie? Beantwoorden de roomse liturgie en de grote betekenis van de sacramenten meer aan de religieuze behoeften van velen dan de sobere protestantse eredienst met haar nadruk op de Woordverkondiging? Heeft confessioneel relativisme, waarbij de oecumene van het hart belangrijker is dan de eenheid in de leer, de geesten rijp gemaakt voor een verbroedering met Rome?

Het is immers niet moeilijk om voorbeelden te geven van deze katholiserende tendensen onder orthodoxe protestanten. ChristenUnie en EO hebben zonder veel discussie hun deuren opengezet voor serieuze rooms-katholieken. Dat was een generatie geleden in die kringen toch niet aan de orde.

Ds. H.J. Hegger, de bekende ex-priester, gold jarenlang als een geharnast bestrijder van Rome. Maar de laatste 25 jaar van zijn leven kreeg hij steeds meer waardering voor de kerk die hij verlaten had. Zijn boek "Eén in de levende Christus verscheen met een aanbeveling van kardinaal Simonis!

Begin deze maand kwamen een paar duizend protestanten en rooms-katholieken op het Haagse Malieveld bijeen om hun eenheid te belijden. Dat varieerde van bisschop De Korte

tot de christelijke gereformeerde predikant J.C. Wessels. Voor prof. dr. A. van de Beek, afkomstig uit hervormd-gereformeerde kring, is de Rooms-Katholieke Kerk zonder meer de kerk van het Westen, waarbij we ons eigenlijk allemaal zouden moeten aansluiten. Daar is immers de continuïteit van het bisschopsambt.

In zijn vragenboekje stelt Hellenbroek de vraag of oudheid niet een kentecken van de kerk is. Het antwoord is duidelijk: 'Nee, want des satans rijk is ook oud'. Geestelijke continuïteit is wezenlijker dan institutionele (kerkelijke) continuïteit. De ware kerk is 'ge-

bouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen' (Ef. 2:20). Als dat ontbreekt, ontbreekt alles, hoe oud de kerk ook mag zijn.

Wij geloven zeker in de katholiciteit van de kerk. Maar dan wel op de manier waarop vraag en antwoord 54 van de Heidelberger daarover spreken. Daar zoekt men het niet in de breedte, maar in de diepte. De kerk rust in Gods verkiezing. En de grote vraag is of wij daarvan een levend lidmaat zijn. Dat is geen vanzelfsprekendheid.

Apeldoorn,

C.S.L. Janse

Lutherlied

- 1. Een vaste burcht is onze God,
een toevlucht voor de Zijnen!
Al drukt het leed, al dreigt het lot,
Hij doet zijn hulp verschijnen!
De vijand rukt vast aan
met opgestoken vaan;
hij draagt zijn rusting nog
van gruwel en bedrog,
maar zal als kaf verdwijnen!*
- 2. Geen aardse macht begeren wij,
die gaat welras verloren.
Ons staat de sterke Held ter zij,
dien God ons heeft verkoren.
Vraagt gij zijn naam? Zo weet,
dat Hij de Christus heet,
Gods eengeboren Zoon,
verwinnaar van de troon:
de zeeg' is ons beschoren!*
- 3. En grimd' ook d'open hel ons aan
met al haar duizendtallen,
toch zal geen vrees ons nederslaan,
toch doen wij `t krijgslid schallen.
Hoe ook de satan woedt,
wij staan hem voet voor voet,
wij tarten zijn geweld;
zijn vonnis is geveld:
één woord reeds doet hem vallen!*
- 4. Gods Woord houdt stand in eeuwigheid
en zal geen duimbreed wijken.
Beef, satan! Hij, die ons geleidt,
zal u de vaan doen strijken!
Delf vrouw en kind'ren `t graf,
neem goed en bloed ons af,
het brengt u geen gewin:
wij gaan ten hemel in
en erven koninkrijken!*

De bekering van Calvijn

Een onverwachte ommekeer

De bekering is een belangrijk element in de orde des heils. Het is nodig maar ook een wonderlijk geheim. Niet één bekering is gelijk en toch zitten er in alle echte bekeringen ook weer dingen die alle oprechte zielen leren. Oftewel: de weg van de bekering is heel verschillend, het wezen is hetzelfde. Het is in de eerste en de voornaamste plaats een werk van God 'zonder ons in ons' (DL 3,4; 12). Een enkele gedachte over de bekering van de grote hervormer Johannes Calvijn.

Hoe loopt de weg der bekering? We weten het wellicht met ons verstand. Maar wat zegt uw hart? Een mens wordt stilgezet; doorleeft zijn ellende, ziet zijn zonde, er wordt plaatsgemaakt voor Christus en hij of zij neemt Christus door een oprecht geloof aan. De vrucht van de ware bekering is een nieuw leven. Dat zijn de drie stukken die de Catechismus ons voorhoudt.

Hoe is het bij Calvijn geweest? Eigenlijk weten we niet zoveel van de bekering van Calvijn. Hij heeft er zich maar heel sporadisch over uitgelaten. Zijn levensloop was heftig en veelbewogen. Veel heeft hij geschreven en gedaan, maar over zijn bekering heeft hij slechts een enkele maal iets gezegd. Wel was het echter een ware bekering. De vrucht heeft dat wel duidelijk gemaakt.

Na zijn bekering ging hij in gehoorzaamheid ("docilitas") aan de Schrift zijn weg. Bij de vraag naar de ware bekering is dat trouwens nog steeds het meest belangrijke criterium. Wat zijn de vruchten? De Heere Jezus wijst erop in de Bergrede (Matth. 7:17). En Comrie zegt in zijn "Eigenschappen" dat de meest betrouwbare bewijzen of iemand in Christus is, 'aan de vruchten ontleend moeten zijn'. Was Calvijn bekeerd? Ja, kijk maar naar de vrucht, zijn leven.

Kerk

Calvijn had een diepe eerbied voor de kerk. De kerk waarin hij geboren

en gedoopt was, was de roomse kerk. Die kerk was de kerk van zijn ouders. Daarin was hij opgegroeid. Belangrijke banden bonden hem aan die kerk. De kerk met zijn zeven sacramenten hield hij zeer hoog. Maar die hoogachting bracht hem geen rust. Daarmee kon hij niet bestaan voor God. 'Want zo dikwijls als ik in mijzelf afdaalde, of mijn hart tot U ophief, maakte zich een extreme schrik van mij meester, die door geen middel ter verzoening en door geen enkele satisfactie kon worden genezen', zo schreef hij in 1540 aan kardinaal Sadoletus.

Calvijn had meer nodig voor de rust van zijn ziel dan het instituut kerk met zijn ambten, liturgieën, voorrechten en relikwieën. Zijn ogen werden geopend voor het Evangelie van de gekruisigde Christus. Daarin ligt de vastheid en de zekerheid van de zaligheid. Net als Luther was de bekering voor Calvijn een radicale toewending naar het Woord van de levende God. Alleen dat Woord gaf rust en vastheid. Daarover schrijft hij in de Inleiding op zijn psalmencommentaar.

De ware bekering draagt vrucht.

Laten we Calvijn eens luisteren naar Calvijn over dit cruciale moment in zijn leven. Het moet ergens in de tweede helft van 1533 zijn geweest. Later schrijft hij daarover als volgt. 'Zo is het gebeurd dat ik, weggeroepen van de studie van de filosofie, ertoe gebracht werd om de wetten te bestuderen. In gehoorzaamheid aan de wil van mijn vader heb ik getracht om trouw dat werk te doen; God echter heeft door de verborgen teugel van Zijn voorzienigheid de loop van mijn leven omgebogen. In het begin, toen ik hardnekkig overgeleverd was een de bijgelovigheden van het pausdom en het buitengewoon moeilijk was om mij uit de diepe modderpoel te trekken, heeft Hij mijn hart, dat

gezien mijn leeftijd zeer hardnekkig was, door een onverwachte ommekeer ("subita conversio") gedwongen tot leerzaamheid ("docilitas"). Op deze wijze vertrouwd geraakt met enige smaak van de ware vroomheid ben ik in ijver ontbrand om daarin dusdanig te vorderen dat ik de overige studies, hoewel ik die niet liet varen, toch minder vurig naliep. En ik was zeer verbaasd dat voordat er een jaar voorbij was, allen die enig verlangen hadden naar de zuivere leer zich tot mij richtten, om te leren, hoewel ik zelf nog slechts een beginneling was'.

Genadig

Veel meer heeft Calvijn, in tegenstelling tot Luther die er geregeld op terug is gekomen, eigenlijk niet over zijn eigen bekering geschreven. De weinige woorden zijn echter wel sprekend en duidelijk. Eerst maar het woord "subita", plotseling. Dat woord betekent resoluut, krachtdadig, maar het heeft ook de bedoeling van onverwachts.

Zijn bekering herleidt Calvijn naar het wonderlijke, genadige ingrijpen van God. Het kwam bij God vandaan. Het is Gods vrije gunst geweest, die in de weg van de middelen (onderzoek van Gods Woord, het Evangelie) zijn hart heeft geopend voor de boodschap van zonde en genade. Het was ook tegen zijn gedachten in. God heeft hem krachtig en tegelijk liefelijk gewogen tot leerzaamheid, docilitas. In het Evangelie mocht hij rust vinden voor zijn schuldige ziel. Dat is het geheim van de waarachtige bekering.

Vrucht

De ware bekering draagt vrucht. Calvijn begon het Woord, met gevaar voor zijn eigen leven, uit te dragen. Reeds direct na zijn bekering mocht hij een uitlegger zijn van de Schrift en zo anderen tot een hand en een voet zijn. Zijn bekering is niet vruchteloos geweest. In de jaren 1534-1535 komt de eerste uitgave van de "Institutie" tot stand, die in 1536 verscheen. Daarna is er nog veel gevolgd. Maar in gehoorzaamheid aan het Evangelie is hij zijn weg tot het einde in 1564 gegaan.

Calvijn had overigens geen gemakkelijk karakter. Soms kon hij bitter zijn, soms fel, maar de eer van God woog op zijn hart. Hij besluit zijn "Institutie" en ook zijn leven met de woorden 'God lof'. Het zaad van het Evangelie heeft in zijn leven vrucht gedragen. Hoe is dat bij u en bij mij?

Amersfoort,

ds. W. Visscher

Sabbat of zondag?

In de vorige afleveringen hebben we de vraag of we de eerste dag van de week of de laatste dag van de week als rustdag moeten vieren, bezien in het licht van wat onze vaders daarvan hebben gezegd en aan de hand van het Oude Testament. In deze aflevering willen we letten op de continuïteit tussen oude en nieuwe verbond, evenals op de diversiteit.

We hebben nog geen antwoord, ontleend aan de Heilige Schrift, gekregen op de vraag waarom wij de eerste dag en niet de laatste dag van de week als de rustdag onderhouden. Het lijkt op het eerste gezicht alsof de oudtestamentische sabbat en de dag des Heeren, de zondag, niets met elkaar te maken hebben. Toch is dat wel zo.

Wat in een vroeg stadium, in het Oude Testament, als zaad wordt geopenbaard, ontwikkelt zich in de loop van de geschiedenis steeds verder, totdat het in het Nieuwe Testament in volle bloei wordt gezien. Daarvoor wordt wel het beeld van de eik en de eikel gebruikt. Ook al is de eik anders dan de eikel, toch verschillen ze in wezen niet van elkaar. Wat de eik uiteindelijk wordt, was al verborgen aanwezig in de eikel, en datgene wat de eikel beloofde te worden, is duidelijk zichtbaar in de meer ontwikkelde eik.

Zo onderscheidt Bruce wel vier stadia in de openbaring van de sabbat: de scheppingsabbat, de exodussabbat, de opstandingsabbat en de eeuwige sabbat. In deze vier stadia zien we een steeds verdergaande openbaring van wat in de oudtestamentische sabbat lag opgesloten, zoals de eik reeds in de eikel was verborgen.

Zoals de oudtestamentische sabbat een teken was van de schepping en van de verlossing van Israël uit het diensthuis van Egypte, zo wordt de nieuwtestamentische sabbat een teken van een nieuwe schepping en van een nog grotere verlossing door het bloed van Christus.

De Heere van de sabbat

Niet alleen de sabbat krijgt een andere betekenis. Ook de besnijdenis, het verbondsteken van de oude bedeling, wordt vervangen door de doop, het

teken van het nieuwe verbond. Het Pascha vindt zijn voortzetting in het onbloedige sacrament van het Heilig Avondmaal. De tempel is verwoest. Er is een nieuwe tempel, de tempel van het nieuwe verbond, het geestelijke huis, het heilig priesterdom, waarin de kinderen Gods als levende stenen worden ingezet.

Die andere betekenis van de sabbat was aanvankelijk nog niet zo duidelijk. In de apostolische tijd, vóór Paulus, vindt men nog niets van de officiële viering van de christelijke zondag. Wel lezen we in Johannes 20 dat de discipelen op de eerste dag van de week bijeen waren.

Als het echter om de continuïteit en om de diversiteit gaat waardoor de verhouding tussen het oude en nieuwe verbond wordt gekenmerkt, dan wijst ons de Schrift op Christus, Die gisteren en heden Dezelfde is en in der eeuwigheid. Hij, God uit God en Licht uit Licht, schiep de sabbatdag en heiligde die. Hij maakte die dag tot een dag van afzondering en rust om de grote daden van God te gedenken in de schepping van hemel en van

aarde en tevens tot een dag om te gedenken aan het werk van de her-schepping.

Zo is dan de Zoon des mensen een Heere ook van de sabbat (Mark. 2:28). Als Heere van de sabbat zegt Jezus dat er continuïteit is in de sabbat. De oudtestamentische sabbat was de dag des Heeren. De dag van de rust. Maar de ware rust is alleen in Hem te vinden, Die in de volheid des tijds gekomen is. Wanneer heeft Hij die rust aangebracht? Op de eerste dag van de week. Toen Hij opstond als de Overwinnaar over dood en graf. Toen voltooide Hij een nieuwe schepping en bracht Hij een volkomen verlossing en verzoening aan. Met Zijn opstanding heiligde Hij een nieuwe dag voor de viering van het nieuwe verbond.

Die rust is er voor Joden en heidenen alleen in Christus. Op de Pinksterdag, ook de eerste dag van de week, werd de Heilige Geest uitgestort. We gedenken de eerstelingen van de geestelijke oogst in de drieduizend die werden toegebracht en voor wie het waar werd: Er blijft dan een rust over voor het volk van God. We gedenken en geloven dan dat op die eerstelingen een volle oogst zal volgen. Alles wijst heen naar de rust die eenmaal voor al Gods kinderen volkomen zal zijn.

(wordt vervolgd)

Capelle aan den IJssel, ds. W. Silfhout

Psalm 46

- 1 *God is een toevlucht voor de Zijnen,
Hun sterkt', als zij door droefheid kwijnen;
Zij werden steeds Zijn hulp gewaar,
In zielsbenauwdheid, in gevaar;
Dies zal geen vrees ons doen bezwijken,
Schoon d' aard' uit hare plaats mocht wijken,
Schoon 't hoogst gebergt', uit zijne stee,
Verzet wierd in het hart der zee.*
- 6 *De HEER', de God der legerscharen,
Is met ons, hoedt ons in gevaren;
De HEER', de God van Jakobs zaad,
Is ons een burg, een toeverlaat.*

Berijming van 1773

Gedichten van 'meester Droogers'

*Zijn goedheid kroont de jaargetijden;
zij wiss'len naar Zijn vast besluit.
Zijn woord zou Noachs hart verblijden.
God sprak toen Zijn belofte uit:
'Voortaan, al de dagen,
zal Ik d' aarde dragen,
nooit een zondvloed meer!
Ga in 't voorjaar zaaien
en in 't najaar maaien.
Jaarlijks keert dit weer.'*

'Onze geliefde meester Droogers'. Dat was hij voor me als basisschoolleerling van groep 4 en 7. En dat is hij altijd voor me gebleven. Altijd betrokken meelevend tot op de dag van vandaag. Een 'ouderwetse', onvergetelijke leerkracht, aan wie ik in de middellijke weg veel te danken heb. Op de Rehobothschool in Geldermalsen en als ouderling in de gemeente van Tricht-Geldermalsen heeft hij door Gods goedheid jarenlang veel mogen betekenen. De verleiding moet worden weerstaan om herinneringen op te halen. Goede herinneringen in lief en leed, die ik samen met hem deel. Inmiddels heeft hij een zeer hoge ouderdom mogen bereiken. Hij hoopt namelijk – als de Heere het geeft – in februari 2013 90 jaar te worden. Ondanks het feit, dat hij weduwnaar is en in zijn gaan en staan belemmerd wordt, mag door Gods onbevattelijke genade van hem gelden zoals het slot van 'het lied op de sabbatdag' het uitdrukt: 'in de grijze ouderdom zullen zij nog vruchten dragen... om te verkondigen dat de HEERE recht is. Hij is mijn Rotssteen en in hem is geen onrecht'. Dát is altijd merkbaar zijn lust en zijn leven geweest. Daarom ben ik verblijd dat er van hem recent een bundeltje met eenvoudige gedichten is uitgekomen. Daarin verwoordt hij zorgvuldig en principieel – zoals ik hem ken – zaken uit het hart en met het hart. Het is me een voorrecht deze uitgave bij u te mogen introduceren. Onder de titel 'Want Hij is onze vrede' wordt op een eenvoudige en herkenbare manier Gods goedheid en genade voor verloren zondaren onder woorden gebracht. Met name aan de heilsfeiten wordt aandacht geschonken. Voortdurend wordt heen gewezen naar Hem, van Wie Gods Kerk mag zeggen: Want Hij is onze vrede. Christus is immers gekomen om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was. Dat hield de meester en de ouderling me als kind al voor. En dat klinkt hier ook helder door. U vindt in deze bundel 14 gedichten voor Advent en Kerst, acht voor Goede Vrijdag en Pasen, vier voor Hemelvaart en Pinksteren en tenslotte 19 over diverse andere onderwerpen of Schriftplaatsen. Totaal dus 45 gedichten om persoonlijk te lezen en

te overdenken. Maar ook zeer geschikt om te gebruiken in verenigingsverband. Een aantal gedichten kan zelfs gezongen worden op bekende melodieën. Om u te laten 'proeven' zal ik er een voorbeeld uit overnemen. Met hierbij het verzoek aan de uitgever of het in de komende tijd vaker mag. En... 'meester, als de Heere u spaart op het adres Talmastraat 19, Geldermalsen, wilt u dan nog eens wat meer schrijven...?' Misschien ook voor De Saambinder?

v. A.

Herfst

Psalm 65:12

*De zomer heeft een eind genomen,
verdwijnen gaat het groene blad.
De herfst is rustig aangekomen,
die ieder jaar bekoring had.
Lager zonnestrallen,
and're kleu en pralen,
kouder wordt de nacht.
't Past ons hier te merken
op Gods grote werken,
heerlijk voortgebracht.*

*'t Natuurverbond blijft altijd duren,
zolang de tweede wereld staat.
Door dag en nacht verglijden d' uren,
totdat de laatste ure slaat.
God heeft voorgenomen:
zomer, winter komen
op hun vaste stond.
Hitte volgt op koude,
dat 't niet op zal houden.
Waarborgt Gods verbond.*

*Na zomerhitte, die kan blaken,
volgt toch terstond de winter niet.
De zomer zal eerst plaats gaan maken
voor herfst, die ons haar schoonheid biedt.
Geel' en bruine blaad'ren,
stormen zullen naad'ren!
De natuur wordt stil.
Zijn de kleuren prachtig,
God zendt straks almachtig
winden naar Zijn wil.*

**Naar aanleiding van W. Droogers,
'Want Hij is onze Vrede'. Gedichten.
Den Hertog Houten,
ISBN 978 90 331 2486 0,
77 blz., prijs € 9,90**

KERKNIEUWS

■ BEROEPINGSWERK BEROEPEN

Te Oosterland:
ds. G.J.N. Moens te Meliskerke.

BEDANKT

Voor Ede (t.b.v. zendingswerk in Ecuador):
ds. J.B. Zippro te Grand Rapids (USA).
Voor Kampen:
ds. W. Visscher te Amersfoort;
Voor Kruiningen:

ds. B.J. van Boven te De Valk-Wekerom;
Voor Leerdam:
ds. J.M.D. de Heer te Middelburg-Centrum;
Voor Mijdrecht:
ds. M. Karens te Werkendam;
Voor Nieuwdorp:
ds. W.J. Karels te Hardinxveld-Giessendam;
Voor Ridderkerk-Slikkerveer:
ds. J. van Rijswijk te 's-Gravenzande;
Voor Vlaardingingen:
ds. D.W. Tuinier te Aagtekerke.

■ PASTORIEZORGEN

Gezondheid ds. Golverdingen

Ds. M. Golverdingen te Dordrecht, emeritus-predikant van de gemeente Waarde, ontving na een reeks onderzoeken een teleurstellende uitslag. Dat geeft begrijpelijk de nodige onzekerheden en spanning. Hij zal begin november worden geopereerd. Na een periode van herstel volgt een behandeling door middel van bestraling. In beginsel vervallen alle preekbeurten in de maanden november en december 2012. Als hij weer in staat is de gemeenten te dienen, zal hij dat zelf aangeven. Het doet goed, dat onze geliefde broeder laat weten, dat hij het 'door Gods genade geheel in Zijn handen mag overgeven'. De God van Jacob bestendige dit goedgunstig. Daartoe mogen we wel om het gebed der gemeenten vragen, zodat er niet alleen in Dordrecht en in Waarde voor hem en zijn vrouw voorbede zal geschieden.

ds. C. Neele

■ VERSLAG VERGADERING CLASSIS MIDDELBURG 7 SEPTEMBER 2012 TE MIDDELBURG-CENTRUM

Ds. R.A.M. Visser opent de vergadering namens de roepende kerk van Oostburg. Hij laat Psalm 48:4 zingen. Vervolgens leest hij Handelingen 14:19-28. Daarna gaat hij voor in gebed en spreekt een openingswoord n.a.v. vers 27: "En daar gekomen zijnde en de gemeente vergaderd hebbende, verhaalden zij wat grote dingen God met hen gedaan had, en dat Hij den heidenen de deur des geloofs geopend had." Ds. G.J.N. Moens en ds. C.G. Vreugdenhil zijn met kennisgeving afwezig

Het moderamen wordt als volgt samengesteld: preses: ds. R.A.M. Visser, assessor: ds. D.W. Tuinier, quaestor: ouderling B. Sturm en scriba: ouderling S. Riemens. Er zijn twee ingekomen rapporten: .

* Het Jaarrapport 2011 met de begroting 2012 van het kerkblad Gomarus. Dit rapport wordt

in orde bevonden. Er wordt opgemerkt dat de drukkosten lager zijn dan vorig jaar. Dit wordt, volgens de administrateur, dhr. M.J. Harinck, veroorzaakt door minder advertenties. De administrateur wordt dankgezegd voor het verrichte werk.

*In het verslag van de Adviescommissie Gomarus wordt vermeld dat er een begin gemaakt is met het plaatsen van stukjes kerkgeschiedenis voor de kinderen in het kerkblad. Dit is een verrijking meent een afgevaardigde.

De lijn van de kerkelijke binding van de adverteerders bij het advertentiebeleid

wordt gehandhaafd. Dat wil ook zeggen dat na een jaar geen advertenties meer worden geplaatst als er geen kerkelijke binding meer is onder het personeelsbestand van de adverteerder.

De afgevaardigde van Middelburg-Centrum vraagt aandacht voor de dagsluiting in Eben-Haëzer. In de afgelopen zomer is het diverse keren gebeurd dat er geen ouderling kwam. Er wordt gevraagd of iedere gemeente die meedraait in de dagsluitingen alert wil zijn op de eigen beurten.

Als roepende kerk voor de eerstvolgende classisvergadering wordt de gemeente van Oostkapelle aangewezen. De vergadering zal gehouden worden op maandag 21 januari 2013 te Middelburg-Centrum, aanvang 9.30 uur.

De preses verzoekt ouderling Van Dam van de roepende kerk om te eindigen. Deze laat zingen Psalm 84: 3 en eindigt met dankgebed.

S. Riemens, scriba

■ VERSLAG VERGADERING CLASSIS AMSTERDAM 19 SEPTEMBER 2012

Namens de roepende kerk van Opperdoes opent ds. G. Heijkamp de vergadering. Na de opening heet hij alle aanwezigen welkom en memoreert enkele gebeurtenissen. Op 5 maart overleed Johannes Doorn, oud-ouderling van de gemeente Haarlem in de leeftijd van 86 jaar. Hij mocht de gemeente ruim 20 jaar dienen. Op 8 maart overleed Arie Schadelee in de leeftijd van 83 jaar, oud-ouderling van de gemeente Katwijk. Hij diende deze gemeente met onderbreking 22 jaar. Op 25 maart overleed Pieter Schalk in de leeftijd van 80 jaar. Tot zijn ziekte was hij 10 jaar ouderling van de gemeente Lisse. Daarvoor 32 jaar koster. De weduwen wordt de ondersteuning des Heeren toegewenst en de Heere ontferme Zich ook over het nageslacht.

Oud. G.C. van Brummelen was op 1 sept. 30 jaar ambtsdrager van de gemeente Zaandam.

Ds. Boogaard is verhuisd naar zorgcentrum 'Rehoboth' te Goes en heeft daarvoor de classis verlaten. Als predikant van Leiderdorp heeft hij 30 jaar deel uitgemaakt van de classis, daarna was hij nog 12 jaar adviseur van het moderamen. De Heere zij hem heil in de avond van zijn leven.

Hierna volgt een meditatie over het gelezen Bijbelgedeelte: Jes. 14: 28-32.

Het moderamen wordt als volgt samengesteld: ds. G. Heijkamp, preses; C.W. Bos, quaestor; C. Vonk Noordegraaf, scriba, J.H. J. Hotting, assessor.

Het financiële overzicht van het kerkblad

over 2011 laat een positief resultaat zien. De jaarrekening van de classis levert ook geen vragen op. De boeken van beide administraties zijn gecontroleerd en waren in orde. Dhr J. Bosch verzorgt al meer dan 12,5 jaar zonder vergoeding de administratie van het kerkblad. Hij wordt daarvoor bedankt en krijgt als erkenning hiervoor een boekenbon. Als nieuwe leden van de controlecommissie worden benoemd: J.W. van Dijke en C.J. Smits. Vervolgens komt het evangelisatiewerk aan de orde. Er is een brief ontvangen van G.J. van Pijkeren waarin hij bericht dat hij zijn functie van voorzitter van de CEC neerlegt en zich vanwege zijn gezondheid genoodzaakt ziet zich ook uit de commissie terug te trekken. De preses wijst erop hoe het als door een wonder is, dat ouderling Van Pijkeren weer in ons midden is en dat hij ook weer enig ambtelijk werk mag verrichten. Hij bedankt hem voor hetgeen hij voor het evangelisatiewerk heeft mogen doen en laat zijn woorden vergezeld gaan van een boekenbon.

Ook G.C. van Brummelen heeft gemeend te moeten bedanken als lid van de CEC. Door de ernstige ziekte van zijn vrouw, zijn inzet bij de verbouw van "Simon de Looier" en andere bezigheden, naast het ambtelijke werk is het hem allemaal een beetje teveel. Ook hij wordt bedankt voor zijn inzet, vooral bij de verbouwing van "Simon de Looier" en ontvangt ook een boekenbon.

Vervolgens wordt, op voorstel van de CEC, J.W. van Dijke door de classis benoemd tot voorzitter en J. Slootweg toegevoegd aan de commissie.

Hierna meldt de CEC de stand van zaken rond de verkoop van pastorie en kerk in Alkmaar, het nieuwe gebouw voor de inloop en diensten in Alkmaar en de verbouw van "Simon de Looier". De verkoop van pastorie en kerk leek gunstig te verlopen, maar de potentiële koper trok zich terug toen hij vernam dat hij vanwege vuurwerkopslag in de omgeving geen vergunning zou krijgen voor de bouw van appartementen. Bij de nieuwe inloop wordt bekeken wat er noodzakelijk moet gebeuren om het gehuurde pand bruikbaar te maken.

De verbouw van "Simon de Looier" is nagenoeg gereed. Er is nog overleg met het deputaatschap over de financiering van de onderhoudswerkzaamheden, die ten laste komen van het deputaatschap.

De Stichting Beheer Evangelisatiegelden van de classis meldt schriftelijk dat zij het hele bedrag, bestemd voor Amsterdam: € 75.000,- en € 3.500,- aan rente, heeft overgemaakt voor de verbouw. Dit conform een eerder classisbesluit.

In verband met het betrekken van een

nieuwe inloop in Alkmaar wordt gevraagd of er al een evaluatie van de post Alkmaar is geweest. Volgens uitspraak van het deputaatschap zal dit in 2013 plaatsvinden.

De exploitatiecijfers van de posten te Alkmaar en Amsterdam over 2011 leverden geen vragen op.

Vanwege het bedanken van J.W. van Dijke als lid van de Raad van Advies Cedrah wordt voorgesteld om namens onze classis A. Lindhout, die als tweede afgevaardigde fungeerde, in zijn plaats als primus te benoemen. Als tweede afgevaardigde wordt P. van Dorp, diaken te Leiderdorp voorgesteld. De vergadering stemt in met deze benoemingen.

Bij de rondvraag verzoekt Enkhuizen de classisgemeenten om financiële steun voor de gekochte kerk. Hierover zullen zij een brief ontvangen. Leiderdorp verwijst naar de Acta van de P.S. uit 2011 waarin de vraag is gesteld of het wenselijk zou zijn de classisgrenzen te wijzigen. Als deze wens bestaat, dient er een verzoek vanuit een classisgemeente te komen. Leiderdorp heeft hierover gesproken en heeft niet de wens om de grenzen te wijzigen. De kerkenraad brengt deze zaak onder de aandacht van de andere

gemeenten.

Zaandam deelt mee dat vanwege het samengaan met de gemeente Amsterdam, de laatste dienst in Zaandam op 28 november 2012 zal worden gehouden. Hierin hoopt ds. G. Heijkamp voor te gaan. Er zullen geen uitnodigingen worden verzonden. De preses wijst op de steeds groter wordende afval en hoe droevig het is dat er in een grote stad als Zaandam een kerk dicht gaat en de Kanselbijbel wordt gesloten.

Westzaan wordt aangewezen om op 16 januari 2013 om 10.00 uur te Lisse de classis bijeen te roepen.

De preses verzoekt assessor J.H.J. Hotting de vergadering te beëindigen. Deze laat zingen Psalm 73: 13 en gaat voor in gebed.

C. Vonk Noordegraaf, scriba

■ MUTATIE KERKELIJK JAARBOEK 2012

Pag. 275, **gemeente NIEUWE TONGE**

Belast met het regelen van preekbeurten is nu: A. van Heinsberg, Oranjestraat 21, 3244 BJ Nieuwe Tonge, tel. (0187) 651741, e-mail: avanheinsberg@filternet.nl

koralen. Leo Mauritz, inleiding. Aanvang: inleiding: 19.00 uur, aanvang concert: 20.00 uur.

■ ZANGAVOND TE HEUSDEN

Koor- en samenzangavond op **zaterdag 3 november**, aanvang: 19.30 uur, in de Grote- of Catharijnekkerk te Heusden, met medewerking van o.a. het jongerenkoor "Cantilena" uit Werkendam en organist Anton de Raad. Algehele leiding evangelist H.J. van den Boogaart. Collecten t.b.v. evangelisatiepost Tilburg en ter bestrijding van de onkosten.

■ VERKOPINGEN

Capelle a/d IJssel

Op **zaterdag 27 oktober**, van 10.00-14.00 uur, hoopt de vrouwenvereniging 'Wees een zegen' te Capelle a/d IJssel-Middelwatering een verkoping te houden in de Elimkerk, Merellaan 346, aldaar. Voor de kinderen is er een workshop. De opbrengst is voor zending en evangelisatie.

Opheusden

Op **zaterdag 27 oktober** hoopt de vrouwenvereniging "Thuisfront" te Opheusden een verkoping te houden in de zalen van de kerk van de Geref. Gemeente, Reigerstraat 11, aldaar. Tijd: 10.00-14.00 uur. De opbrengst is voor zending en evangelisatie.

■ OPVOEDINGSVONDEN GEWETENSFORMING

In november organiseert de Jeugdbond vier regionale opvoedingsavonden over: **'Tussen goed en kwaad. Ouders in gesprek over gewetensvorming'**

In dit digitale tijdperk hebben ouders steeds minder zicht op wat hun kinderen doen. Dan komt het erop aan dat kinderen een goed functionerend geweten hebben. Een geweten dat spreekt. Dat betekent ook dat het geweten is gevormd in de opvoeding. Daarover willen we met ouders nadenken tijdens de opvoedingsavonden. De avonden worden gehouden in de volgende plaatsen:

Datum, Locatie, Spreker

13 nov. Apeldoorn, ds. A. Schreuder
20 nov. Goes, M.A. de Braal-Prins
27 nov. Woerden, W. Büdgen
29 nov. Barendrecht, A. Teerds-Gertenbach

Aanvang: 19:30 uur.

Vooraf opgeven is noodzakelijk, bij voorkeur via: jbgg.nl/opvoedingsavonden, of anders per e-mail: ag.bos@jbgg.nl of telefonisch: (0348) 489948.

BERICHTEN

■ HERVORMINGSVONDEN

Dirksland

Hervormingsavond op **zaterdag 27 oktober**, aanvang: 19.00 uur, in de kerk van de Geref. Gemeente te Dirksland, Mozartsingel 2. Spreker: student P.D. den Haan over 'Jan de Bakker'. Verder verlenen het Dirkslands kinderkoor luventa en het Dirkslands mannenkoor medewerking. Collecte t.b.v. Deputaatschap Bijbelverspreiding.

Kloetinge

Hervormingszangavond op **woensdag 31 oktober**, aanvang: 19.30 uur, in de Geerteskerk te Kloetinge, m.m.v. het mannenkoor De Lofzang uit Goes en organist Pieter Heykoop. Spreker: ds. C. Sonneveld n.a.v. het thema: "Hervorming in uw/jouw leven".

Middelburg

Classicale hervormingsavond op **woensdag 31 oktober**, aanvang: 19.30 uur, in

de Ter Hoogekerk van de Geref. Gemeente te Middelburg-C. Spreker: ds. R.A.M. Visser over: 'Een beleefd geloof. De Nederlandse Geloofsbelijdenis'. Ook het Walchers mannenkoor zal medewerking verlenen.

Rijssen

Hervormingsavond op **vrijdag 2 november**, aanvang: 19.30 uur, in de Zinderkerk te Rijssen, Paulus Potterstraat 2. Appelwoord door evangelist S. de Visser. Zang door het Noordermannenkoor uit Rijssen. Koor- en samenzang wordt begeleid door organist Arie Kortleven. Collecte t.b.v. evangelisatie.

■ KOOR- EN ORGELCONCERT TE GOUDA

Koor- en orgelconcert met samenzang op **zaterdag 17 november** in de kerk van de Geref. Gemeente te Gouda, Nw. Gouwe Oostzijde 2b. Bram Beekman, organist. Vocaal ensemble Magnificat,

■ BIJENKOMST BOND VAN MANNENVERENIGINGEN

Op **zaterdag 10 november** wordt de bondsdag van de Bond van Mannenverenigingen van de Gereformeerde Gemeenten gehouden. Aanvang: 10.30 uur, einde: 14.30 uur.

Een ieder is van harte welkom op deze Bondsdag, zowel mannen als vrouwen. In de pauze wordt een (gratis) broodmaaltijd aangeboden.

Spreker is: ds. J.W. Verweij over het onderwerp: "De toekomst ligt vast." Opening: door: ds. A.A. Brugge.

De bondsdag wordt gehouden in de Bethlehemkerk van de Geref. Gemeente, Oudelandseweg 50 te Woerden.

Voor informatie: M. Bogerd, Boomkor 28, 8322 DG Urk, tel. 0527-683653, m.bogerd@mail.com

■ 'BIJ HET GEOPENDE WOORD' BESCHIKBAAR VOOR MENSEN MET EEN LEESBEPERKING

In samenwerking met uitgeverij Gebr. Koster uit Barneveld heeft de CBB, de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, in Ermelo, van het bijbels dagboek 'Bij het geopende Woord', uitgave 2013, waaraan verschillende predikanten van de Geref. Gemeenten hebben meegewerkt, een speciale uitgave gemaakt in gesproken vorm. Hierdoor is deze uitgave nu ook toegankelijk voor mensen met een leesbeperking. Voor het beluisteren van de gesproken versie is

een daisyspeler nodig. Visueel gehandicapten kunnen deze vergoed krijgen van hun zorgverzekeraar.

'Bij het geopende Woord' in gesproken vorm op daisy cd-rom is te bestellen bij de CBB, Postbus 131, 3850 AC in Ermelo, tel. 0341-565 499; email info@cbb.nl. De prijs bedraagt € 12,50.

Voor meer informatie of voor het aanvragen van de gratis catalogus kunt u bellen naar: 0341-565 499 of mailen naar info@cbb.nl. Op www.cbb.nl vindt u meer informatie over het werk van de CBB en de uitgaven die beschikbaar zijn in aangepaste leesvormen.

■ STUDIEDAG FEBE TE VEENENDAAL

Op **donderdag 22 november** organiseert de vereniging voor werkers in de gezondheidszorg, Febe, een studiedag met als thema: 'Palliatieve zorg, kwaliteit van zorg in de stervensfase'. Sprekers zijn: ds H. Zweistra, dr. P.J. Lieveise (anesthesist) en mw. J.H. Koningswoud-ten Hove (directeur hospice).

Plaats: Adventkerk, Vijftien Morgen 51 te Veenendaal. Tijd: 14.15-20.30 uur. Inloop vanaf: 13.45 uur.

Aanmelden

via de website: www.febezorg.nl,

per mail: febestudiedag@kliksafe.nl

of telefonisch: 06-23634336.

De kosten (incl. warm buffet) zijn € 35,- (voor studenten en Febeleden € 25,-).

Iedereen hartelijk welkom.

uur ds. G. Heijkamp; Enschede 10.00 uur ds. G.W.S. Mulder en 17.30 uur stud. C. van Ruitenburg; Enter 9.30 en 15.00 uur stud. C. van Ruitenburg; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. G. Clements; Goudswaard 15.30 uur ds. J. Schipper; 's-Gravenhage 18.45 uur ds. R. Kattenberg; 's-Gravenpolder 9.30 en 18.00 uur ds. J.W. Verweij; 's-Gravenzande 9.30 en 15.30 uur ds. J. van Rijswijk; Groningen 19.00 uur ds. A. Schot; Haamstede 18.30 uur ds. C. Harinck; Hardinxveld-Giessendam 9.30 en 18.00 uur ds. A.P. Baaijens; Herkingen 15.30 uur ds. L. Blok; Hilversum 10.00 uur ds. J.M. Kleppe en 18.00 uur ds. M. Joosse; Hoedekenskerke 10.00 en 16.00 uur ds. J.M.D. de Heer; Hoofddorp 15.00 uur stud. S.W. Janse; Hoogvliet 10.00 en 17.00 uur stud. J. van Laar; Kampen 9.30 en 15.00 uur ds. M. Joosse; Kamperland 15.00 uur ds. D.W. Tuinier; Klaaswaal 9.30 en 18.00 uur ds. G.J. van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. G. Beens; Krabbendijke 9.30 en 18.00 uur ds. C. Sonneveld; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 16.30 uur ds. P. Mulder; Leerdam 10.00 uur ds. M.J. van Gelder en 19.00 uur ds. B. Labee; Leiderdorp 10.00 en 17.30 uur stud. S.W. Janse; Lelystad 9.30 uur ds. R. Kattenberg; Lisse 16.00 uur ds. R. Kattenberg; Marknesse 9.30 (H.A.) en 14.30 uur ds. J. van Belzen; Meeuwen 18.00 uur ds. M. Karens; Meliskerke 9.30 en 14.30 uur ds. G.J.N. Moens; Middelburg-Zuid (in kerkgebouw Middelburg-Centrum) 11.30 (H.A.) en 18.30 uur ds. J.J. Tanis; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. S. Maljaars; Mijdrecht 10.00 uur ds. K. Boeder; Moerkapelle 9.30 (H.D.) en 18.30 uur ds. W. Harinck; Nieuw-Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. A. Vermeij; Nieuwer ter Aa 10.00 (H.A.) en 19.00 uur ds. A.J. de Waard; Nieuwe-Tonge 10.00 en 18.30 uur ds. L. Blok; Nijkerk 9.30 en 18.30 uur ds. G. Mouw; Nisse 14.30 uur stud. P.D. den Haan; Ooltgensplaat 18.00 uur stud. H.A. van Zetten; Oosterland 14.30 uur ds. S. Maljaars; Oostkapelle 9.30 uur ds. C. Harinck; Oostvoorne 19.00 uur ds. P. Mulder; Opheusden 10.00 (H.A.) en 18.30 uur ds. M. Mondria; Opperdoes 10.00 (H.A.) en 16.00 uur ds. B.J. van Boven; Oud-Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. G. Pater; Oudemirdum 19.00 uur ds. J. van Belzen; Oude-Tonge 10.00 en 14.30 uur stud. H.A. van Zetten; Poeteroijen 15.00 uur ds. A.P. Baaijens; Poortugaal 9.30 en 16.00 uur ds. C. Neele; Puttershoek 14.30 uur stud. J. van Laar; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur (H.D.) ds. G.M. de Leeuw; Ridderkerk-Slikkerveer 16.00 uur ds. J. Driessen; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur ds. C.A. van Dieren; Rijssen-West 18.30 uur ds. G.W.S. Mulder; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. A. Schreuder; Rilland-Bath 14.00 uur ds. J.M.D. de Heer; Rotterdam-Alexanderpolder 14.30 uur ds. W. Silfhout; Rot-

KERKDIENTEN

■ ZONDAG 28 OKTOBER 2012

Aagtekerke 9.30 en 19.00 uur ds. D.W. Tuinier; Aalburg 18.30 uur ds. M.J. van Gelder; Aalst 9.00 (H.A.) en 14.30 uur ds. M. Karens; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur ds. W. Visscher; Amsterdam-Noord 10.00 uur (H.D.) ds. G. Heijkamp; Apeldoorn 9.30 en 16.00 uur (H.D.) ds. A.A. Brugge; Arnhem 10.00 uur ds. J.S. van der Net en 15.00 uur ds. A. Schreuder; Barendrecht 10.00 en 16.30 uur ds. L. Terlouw; Barneveld-Centrum 9.30 en 19.00 uur ds. D. de Wit; Barneveld-Zuid 9.30 (H.A.) en 19.00 uur ds. G. Bredeweg; Beekbergen 10.00 en 19.00 uur ds. C.J. Meeuse; Benthuizen 9.30 (H.A.) en 18.00 uur ds. A.B. van der Heiden; Berkenwou-

de 14.30 uur ds. J.S. van der Net; Bodegraven 19.15 uur ds. J.S. van der Net; Borssele 14.00 uur ds. C. Sonneveld; Boskoop 16.30 uur ds. H. Paul; Breda 18.00 uur ds. A.T. Huijser; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur (H.D.) ds. W. Silfhout; Capelle a/d IJssel-West 10.00 uur ds. A. Moerkerken; Deventer 15.30 uur ds. C.J. Meeuse; Doetinchem 9.30 (dovendienst) en 19.00 uur (H.D.) ds. W.J. Karels; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. H. Hofman; Drachten 9.30 en 19.00 uur ds. C. Hogchem; Ede (Verl. Maanderweg 33) 12.15 (H.A.) en 19.00 uur ds. A.A. Brugge; Eindhoven 10.00 en 15.00 uur ds. A.T. Huijser; Elspeet 11.30 en 18.30 uur ds. G. van Manen; Emmeloord 9.30 (H.A.) en 16.00 uur ds. A. Schot; Enkhuizen 16.00

terdam-Centrum 15.30 uur ds. K. Boeder; Rotterdam-IJsselmonde 15.00 uur ds. G. Pater; Rotterdam-Zuidwijk 10.00 uur ds. J. Driessen en 18.30 uur ds. J. van Rijswijk; Scherpenisse 9.30 en 18.30 uur ds. E. Bakker; Scherpenzeel 10.00 (H.A.) en 18.30 uur ds. A. Verschuure; Soest 18.00 uur ds. J.M. Kleppe; Spijkenisse 19.00 uur ds. L. Terlouw; Stad aan 't Haringvliet 18.00 uur ds. K. Boeder; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur ds. G. Hoogerland; Terneuzen 10.00 en 15.30 uur ds. R.A.M. Visser; Tholen 10.00 en 18.30 uur ds. J. Schipper; Tricht-Geldermalsen 9.30 en 16.00 uur ds. F. Mulder; Veen 9.30 (H.A.) en 18.00 uur ds. P. Melis; Veenendaal 9.30 (H.A.) en 16.30 uur ds. B. Labee; Vlaardingingen 15.30 uur ds. W. Harinck; Vlissingen 9.30 en 16.00 uur ds. C.G. Vreugdenhil; Waarde 14.30 uur ds. E. Bakker en 18.30 uur (H.D.) ds. M. Golverdingen; Wageningen 18.30 uur ds. F. Mulder; Westkapelle 9.30 en 14.00 uur ds. M. Golverdingen; Wierden 15.00 uur ds. G.W.S. Mulder; Woerden 10.00 uur ds. H. Paul en 16.00 uur ds. A.J. de Waard; Wolphaartsdijk 9.30 en 18.00 uur stud. P.D. den Haan; Yerseke 9.30 (H.A.) en 14.00 (H.D.) en 18.00 uur ds. C. van Krimpen; Zeist 10.00 en 18.30 uur ds. J.J. van Ekeveld; Zwijndrecht 9.30 uur ds. J. Mijnders en 15.00 uur ds. M.J. van Gelder; Zwolle 15.00 uur ds. G. van Manen.

■ DINSdag 30 OKTOBER 2012

Aalburg 19.30 uur ds. J. van Rijswijk; Berkenwoude 19.30 uur ds. C. Sonneveld; Goes 0.00 uur ds. J.M.D. de Heer; 's-Gravenhage 19.30 uur (uitzendingsdienst) ds. W. Harinck; Hoogvliet 19.45 uur ds. J.S. van der Net; Nisse 19.30 uur ds. E. Bakker; Wolphaartsdijk 19.30 uur ds. J.J. van Ekeveld.

■ WOENSDAG 31 OKTOBER 2012

Aalst 19.30 uur (hervormingsdienst) ds. D. de Wit; Hilversum 19.45 uur ds. G. Bredeweg; Hoogeveen 19.30 uur ds. C.A. van Dieren; Kruiningen 19.30 uur ds. J. Schipper; Lisse 19.45 uur (hervormingsdienst) stud. J. van Laar; Nunspeet 19.30 uur (hervormingsdienst) ds. A. Schot; Oosterland 19.30 uur ds. A. Vermeij; Opheusden 19.30 uur ds. J. van Belzen; Scherpenisse 19.30 uur ds. E. Bakker; Waarde 19.30 uur (hervormingsdienst) ds. C. Harinck.

■ WOENSDAG 31 OKTOBER 2012 DANKDAG

Amsterdam-Noord: zie Zaandam; Eindhoven 15.00 en 19.30 uur ds. A.A. Brugge; Groningen 14.30 en 20.00 uur ds. M. Joosse; Hellevoetsluis 14.30 en 19.30 uur ds. L. Terlouw; Katwijk aan Zee 15.00 en 19.30 uur ds. M. Mondria; Leerdam 10.00, 14.30 en 19.30 uur ds. M. Karens; Oudemirdum 14.00 en 19.00 uur ds. C.

Hogchem; Rotterdam-IJsselmonde 9.30, 14.30 en 19.30 uur ds. G.M. de Leeuw; Soest 15.00 en 19.30 uur ds. W. Visscher; Sprang-Capelle 15.00 en 19.30 uur ds. A. Verschuure; Zaandam 14.30 en 19.30 uur ds. D.W. Tuinier.

■ DONDERDAG 1 NOVEMBER 2012

Groningen 13.00 uur (huw.bev.) ds. R. Kattenberg; Leiderdorp 19.30 uur ds. J. Schipper; Meeuwen 19.30 uur ds. A. Schot; Mijdrecht 19.30 uur ds. C. van Krimpen; Naaldwijk 19.45 uur ds. J.W. Verweij; Nieuwer ter Aa 19.45 uur ds. G. Pater; Poortvliet 19.30 uur ds. J.M.D. de Heer; Ridderkerk-Slikkerveer 19.30 uur ds. A.A. Brugge; Sint Annaland 19.30 uur ds. B. van der Heiden.

■ VRIJDAG 2 NOVEMBER 2012

Capelle a/d IJssel-Middelwatering 19.45 uur (huw.bev.) ds. W. Silfhout; Kootwijkerbroek 14.30 uur (huw.bev.) ds. G. Beens; Krabbendijke 14.00 uur (huw.bev.) ds. C. Sonneveld; Middelburg-Centrum 15.00 uur (huw.bev.) ds. J.M.D. de Heer; Nieu-

werkerk 14.30 uur (huw.bev.) ds. A.J. Gunst; Ridderkerk 13.15 uur (huw.bev.) ds. G.M. de Leeuw; Scherpenzeel 14.30 uur (huw.bev.) ds. A. Verschuure.

■ EVANGELISATIESAMENKOMSTEN ZONDAG 28 OKTOBER 2012

Alkmaar ('t Wuiver 2a, Oudorp) 10.00 en 16.30 uur evang. G. Baan; Amsterdam (Looiersgracht 70) 10.30 en 17.00 uur evang. J. Krijgsman; Emmen (Prinsesselaan 6 l) 9.30 en 15.30 uur evang. C. van Drunen; Leeuwarden (Achter de Hoven 2c) 9.30 en 16.00 uur evang. S. de Visser; Merksem (Oude Bareellei 64) 17.00 uur evang. A. van Setten; Tilburg (Offenbachstraat 105) 10.00 en 18.30 uur evang. H.J. van den Boogaart.

Voor alle in dit nummer genoemde toekomstige data geldt:

Indien de Heere wil en wij leven.

ADVERTENTIES

Onbekende Psalmen?

bestelmuziek.nu

"Zooals bekend is, wordt het Bijbelsch Museum te Amsterdam (Hemonylaan 19A), dat ondermeer het beroemde model van den tabernakel en de groote maquettes van Jeruzalem, Tempel en Tempelberg en een deel van de Sichemopgravingen bevat..."

Zo lezen we in De Saambinder op 8 juli 1937.

Lees het hele artikel op www.digibron.nl.

Daar vindt u het complete digitale archief van De Saambinder.

Gratis, snel en volledig

www.digibron.nl

NIEUW!

van
Pieter Heykoop

3 x Bladmuziek:
Ps. 51 / Ps. 32 / Ps. 124

improvisatie-CD
'Nederlandse Orgeltour'
vanuit:
Den Haag-Dordrecht-Hasselt
Kampen-Raalte-Wageningen

Geschenktijd...

Koop nu!

www.pieterheykoop.nl

Zin in geschiedenis?

Lees [de nieuwe] Transparant!

Transparant is het tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici (VCH).

Abonnement: € 27,50 per jaar.

Belangstellenden krijgen een (gratis) proefnummer.

Bestellen via info@christenhistorici.nl en www.christenhistorici.nl

Alle nieuwe titels

www.derooboeken.nl

0182 - 35 15 20
voor de Krimpenerwaard
Gouda & omstreken

Speksnijder Begrafenisverzorging

In alle rust, betrokken, zorgzaam...

Want iedere begrafenis is een persoonlijk afscheid!
www.speksnijderbegrafenisverzorging.nl

GERT JAN
KREIJKES
uitvaartverzorging

dienstbaar in vertrouwen

*ongeacht uw verzekering
verzorgen wij begrafenissen in Rijssen en omstreken*

G.J. Kreijkes	G. Pluimers
Piet Heinstraat 26 7461 EZ Rijssen	De Steege 1 7462 VA Rijssen
Tel. 06-51911174 Tel. 0548-520159	Tel. 06-15683351 Tel. 0548-515946

www.gertjankreijkes.nl

Ambtskleding

2- of 3-delige kostuums, preekjassen
overhemden, dassen, hoeden

Trouwkostuums

jacquets, gilets, schoenen,
accessoires

Geerts
herenkleding
Dorpsstraat 229,
3925 KC Scherpenzeel
tel. (033) 277 88 99

Fides

praktijk voor hulpverlening en diagnostiek

Een vertrouwd adres voor hulp aan kinderen, jongeren en volwassenen vanuit een Bijbelse visie.

Wij bieden o.a. hulp bij:

- Opvoedingsvragen
- Relatie- of werkproblemen
- Somberheid, angst, piekeren
- Psychische klachten
- Gezinsproblemen
- Identiteits- en andere vragen

U kunt bij ons ook terecht voor psychologisch onderzoek, indicatieaanvragen en onderzoek, begeleiding en training van mensen met een verstandelijke beperking.

Bel voor informatie of aanmelding
Tel. 0342 - 41 99 77
Van Breugelplantsoen 1
3771 VM Barneveld
www.fideshulpverlening.nl

Hauptwerkorgels op maat

noorlander

ORGELMAKERIJ

0318 - 89 02 02
www.orgelmakerij.com

RST
Zorgverleners

Zorgverleners

“Jouw zorg maakt het verschil”

Maak kennis met RST Zorgverleners, dé werkgever met een reformatische identiteit. Ga jij de uitdaging aan? Of het nu gaat om kraamzorg, verpleging en verzorging of huishoudelijke hulp; jouw zorgverlening maakt voor onze cliënten het verschil.

Meer informatie? www.rstzorg.nl
of bel **0342 - 40 54 65**.

Orgelcentrum ANDANTE

Uw dealer van
Johannus Monarke Content Domus

Ruime keuze uit occasions

In onze beide winkels is een ruim assortiment bladmuziek aanwezig (ook klavar)

www.andanteorgels.nl

A. van Ostadelaan 35, Veenendaal T. 0318 - 50 50 63, E. info@andanteorgels.nl	Oranjestraat 6, Rijssen T. 0548 - 51 58 66
---	---

Tegels... als geen ander

Ook bij Kroon
TEGELOUTLET
veel keuze, vanaf
€ 3,95 / m²

Vloertegels en wandtegels
Meer dan duizend soorten
Vakkundig advies en gelegd
Vloerverwarming
Altijd scherpe prijzen

KROON
VLOEREN IN STEEN

Energieweg 8c, Meerkerk | tel. 0183-354225 | www.kroonvloereninsteen.nl

kina
begrafenisverzorging

D.W. Schipper
010-458 31 12
Capelle a/d IJssel

J. Kooijman
0182-58 39 32
Gouda

Dag en nacht bereikbaar

WIJ VERZORGEN ALLEEN BEGRAFENISSEN

begrafenisverzorging
Den Hollander

Begravenissen in Den Haag, Westland, Gouda, Rotterdam, Vlaarding en omstreken.
Wij verzorgen alleen begravenissen.

Dag en nacht bereikbaar.

 P.N. den Hollander
T. den Hollander
Tel. 010 - 4600509
www.begravenisverzorgingdenhollander.nl

PREKENBUNDEL
"Om Sions wil zal ik niet zwijgen"
Twaalf preken van:
Ds. J. van Belzen
Ds. E. Bakker
Ds. C. van Krimpen
Ds. J. Koster

€ 12,95 exclusief portokosten.
Te bestellen bij Telnr.: 0527-684363
B.g.g.: 06-53185211
E-Mail: boeksionkerk@gmail.com

TE HUUR:
ruime compleet ingerichte chalet
direct aan het Veerse Meer,
7-persoons. Ligging dicht bij
Arnemuiden en Middelburg. www.
chaethureninzeeland.nl
Tel: 06-41046147

Werkende jonge vrouw
zoekt zelfst. woonruimte in
omg. **BARNEVELD**, 06-40534044

*Begravenisonderneming
De Klooe*

Delkant 8 | 5311 CJ Gameren
Tel. 0418 - 56 21 74
www.begravenisondernemingdekloe.nl

Dorst
BEGRAFENISVERZORGING

Molenpad 4
4696 BP Stavenisse
Telefoon: 0166 - 69 74 38
Mobiel : 06 -10 64 28 07
www.dorstbegravenisverzorging.nl

Wij verzorgen alléén begravenissen

Handen van de kerk wereldwijd

VOEDSELZEKERHEID

 Cuba

 Zuid-Afrika

 Oost-Europa

Help mee!

- Organiseer een actie • Geef een gift
- Nodig ons uit voor een presentatie

SPONSOR WORDEN?
Bel ons!

Bijzondere Noden
GIRO 307447

HANDE VAN DE KERK

DEPUTAATSCHAP TOT HULPVERLENING IN BIJZONDERE NODEN VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN
Houttuinlaan 7 • 3447 GM Woerden • T 0348 48 99 10 • E bijzonderenoden@cbgg.nl • I www.bijzonderenoden.nl

In de winter kan ik alleen kolen kopen

Marina uit Oekraïne krijgt iedere maand een tas voedsel. Zo kan ze met haar dochter overleven. **Help mee op www.winterhulp.nl**

Geef op banknr. 16.10.04.555 o.v.v. Winterhulp

**Kom
over en
help**

NIEUW

uw eigen chalet op Camping Schoolzicht

Zeeland is een uniek land in zee. Op een prachtige locatie, slechts enkele minuten van het strand, ligt Camping Schoolzicht. Vanaf deze echte familiecamping kunt u Zeeland, en Walcheren in het bijzonder, op uw gemak ontdekken.

Op een nieuw terrein buiten het centrum van Camping Schoolzicht worden royale kavels (250 m²) gereed gemaakt voor uw eigen chalet. De chalets zijn geheel naar eigen wens samen te stellen. Daarmee creëert u een eigen plek met veel rust en privacy. Uiteraard zijn alle voorzieningen van Camping Schoolzicht beschikbaar. Uw (klein)kinderen kunnen deelnemen aan alle campingactiviteiten.

**ook enkele
jonge
gebruikte
chalets
te koop**

Royale kavels

Rust en privacy

Zondagsrust

 **Camping
Schoolzicht**

**INFORMEER NAAR
DE MOGELIJKHEDEN
(0118) 58 33 33**

Brouwerijweg 5 - Aagtekerke
www.schoolzicht.nl

De Saambinder Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur:
ds. G.J. van Aalst

**Bijdragen van medewerkers en boeken
ter recensie aan:**

ds. G.J. van Aalst,
Molendijk 136, 3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105
e-mail: gjvanaalst@kliksafe.nl

Redacteur: ds. C. Neele

Meditaties aan:
ds. C. Neele,
Egge 28, 3171 DE Poortugaal,
tel. 010-5017707
e-mail: c.neele@kliksafe.nl

**Kerknieuws (m.u.v. beroepingswerk)
en berichten aan:**

redactie-secretaris: J.J. Verhage
Kloosplantsoen 131, 2985 SC Ridderkerk,
tel. 0180-420865, fax 0180-423583
E-mail: jj.verhage@kliksafe.nl

Aanlevertijd:

Uiterlijk woensdag 17.00 uur vóór
de datum van verschijning van De Saam-
binder in de daarop volgende week.

**Opgaven kerkdiensten
en beroepingswerk aan:**

Kerkelijk Bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: saambinder@cbgg.nl

Advertenties en familieberichten aan:

Drukkerij Verloop,
postbus 33, 2950 AA Alblasserdam
tel. 078-6912899, fax 078-6919536
e-mail: saambinder@verloop.nl

Advertenties dienen **uiterlijk
donderdag** vóór de week van
verschijning aangeleverd te zijn.
Rouwadvertenties **uiterlijk
maandagmorgen 9 uur**.

Advertenties € 0,95 per mm.
Familieberichten € 0,40 per mm.
Deze prijzen zijn excl. 21% btw.

Abonnementenadministratie

Adreswijzigingen enz. aan:
Kerkelijk Bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: saambinder@cbgg.nl

Betalingen abonnementsgelden:

Postbanknr. 64327 t.n.v. De Saambinder-
abbonementen te Woerden.

Abonnementsprijzen (bij vooruitbetaling):
voor Nederland: € 12,00 per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober);
voor het buitenland:
€ 24,- per jaar + extra portiekosten.
Canada \$ 115,-; USA \$ 115,-.

Correspondentieadres

Noord-Amerika:
Mr. A.M. Berman, P.O. Box 20188,
St. Catharines, ON L2M 7W7, Canada
e-mail: purlin@sympatico.ca

De redactie aanvaardt geen enkele aansprakelijk-
heid betreffende de inhoud van de advertenties
en de (recensies van de) aangekondigde boeken.

classisavond

walchers
mannenkoor o.l.v. Jan Dekker
en Marco Sturm

HERVORMINGS-AVOND dv. 31 oktober
"Een beleefd geloof. De Nederlandse Geloofsbelijdenis."

Ter Hoogkerk te Middelburg aanvang 19:30 u
spreker ds. R.A.M. Visser organist Jan de Visser

ZGG-psalmzangreis naar Heidelberg

met Ds. A. A. Brugge
en organist Peter Wildeman
DV 23-24-25 mei 2013
Kijk op www.zgg.nl
en klik op heidelbergreis

COR Adviseur voor beheer
en onderhoud van
uw kerkgebouw

bouwadvies III

Postbus 32 - 2410 AA Bodegraven - www.COR.nl - 088 33 43 400 - info@cor.nl

In 14 dagen door **ISRAEL** van Baniyas tot Eilat. Wil jij jongere, met een gevarieerd programma door het land van de Bijbel? Ga dan mee van D.V. 23-02 tot 08-03 2013.
Meer info? info@leojoosse.nl

Crea-Veertje hoeden
Het adres voor de inbreng en verkoop van mooie gedragen hoeden. Geopend donder- en vrijdagmiddag en op afspraak. Ook het adres voor naailessen en kinderfeestjes.
Geldersedijk 83
3247 KC Dirksland
Tel. 0187-669659

HARKES *Persoonlijke zorg voor uw begrafenis*
Begravenissen

Telefoon (0172) 21 21 22
Dokter Hamburgerlaan 59 - 2771 JR Boskoop
Wij verzorgen alleen begravenissen
Dag en nacht bereikbaar - overal te ontbieden

Te koop in **Barneveld**, nabij dorpscentrum en kerken / scholen: Uitgebouwde, zeer ruime hoekwoning (2003) op zeer mooie locatie, met 5 slaapkamers en inbandige garage.
Info: Bel 06-52807879.
Goed onderhouden instapklaar 3-kamer hoekappartement (2004) op de begane grond, met terras en berging. Info: Bel 06-49498621.

Te Koop: Uddel, een hele mooie met riet gedekte geschakelde woning in het buitengebied en ±150 m vanaf het bos. De woning is 14 jaar oud. De woning is voorzien van 1 slaapkamer douche en wc beneden. Boven 2 ruime slaapkamers. Een dubbele garage met een ruime zolder.
Op 697m grond.
Prijs: €290.000,- kk.
Voor inlichtingen: 0623735516.

Theologische opleiding in Oost-Europa

Door middel van e-mail kan onderwijs in de gereformeerde leer gegeven worden aan voorgangers van Messiasbelijdende joods-christelijke gemeenten. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van Calvijns Instituut. Deze lessen worden afgewisseld met drie seminars per jaar in het kerkgebouw in Zhytomir. Dit onderwijs werkt door in prediking en Bijbelstudies, zo kon reeds opgemerkt worden.

Mogen wij u vragen om dit belangrijke en intensieve werk financieel te steunen en in uw gebed te gedenken?

Rek.nr. 4618 63 723
t.n.v. Deputaatschap voor Israël
Postbus 400, 3340 AK Woerden
Tel.: 0348 489 929
E-mail: info@boardforisrael.nl

Bel of mail ons voor een actuele presentatie over het werk

• Evangelieverkondiging • Lectuurwerk • Diaconale hulpverlening